

COLOFON

Rosmalla (ISSN 0925-2894) wordt vier keer per jaar uitgegeven onder eindverantwoordelijkheid van het bestuur van de Heemkundekring Rosmalen.
Heemhuis 'Mariënwater'
Berlicumseweg 8 5248 NT Rosmalen
Postbus 64 5240 AB Rosmalen

www.heemkundekringrosmalen.nl
info@heemkundekringrosmalen.nl

Bestuur Heemkundekring Rosmalen:

- Rien van Grunsven, voorzitter
- secretaris, vacature
- Henda Pennings, penningmeester
- Wilma van Creijl, bestuurslid
- Carin Bruggeman, bestuurslid
- Kitty van der Doelen-Crane, notulist

Werkgroep Redactieraad 'Rosmalla':

- Harry Coppens
- Gerrit Mol
- Frans Vos
- Krien van Hirtum, (lay-out en tekstverwerking)

Productie:

- Druk: Nextprint B.V. Rosmalen

Losse nummers:

- € 5,50 per uitgave

Distributieadres:

- Harry Coppens
Stationsstraat 8 5241 EE Rosmalen,
Tel.: 073-5218349

Kopijadres:

- Heemkundekring Rosmalen
Postbus 64 5240 AB Rosmalen
- info@heemkundekringrosmalen.nl

Ledenadministratie:

- Henda Pennings
Vliertwijksstraat 4c
5249RH Rosmalen

Iedere auteur draagt persoonlijke verantwoordelijkheid voor zijn of haar artikel. Niets uit deze uitgave mag worden vernoemd tenzij bronvermelding plaatsvindt.

JAARGANG 19- NUMMER 3 SEPTEMBER 2009

Inhoudsopgave	Pagina
<i>Redactie</i>	Voorwoord 2
<i>Frans Kemmeren</i>	O.D.I. en de kunst 2
<i>Wim Veekens</i>	Van Meerlenscamp tot Maliskamp 6
<i>Martien Veekens</i>	Verslag van den Toestand der Gemeente over de jaren 1906 t/m 1910 16
<i>Werkgroep interviews</i>	Rusmollese Portretten (3) Ted van der Loo 24
<i>Henk Savelkouls</i>	Rosmalen in de vorige eeuw 26
<i>Frans Kemmeren</i>	Rosmalense wetenschap 60 jaar geleden 28
<i>Gerrit Mol</i>	Rosmalenaren buitengaats 32
<i>Martien Veekens</i>	700 jaar Polder van der(n) Eigen 34
<i>Harry Coppens</i>	Voor u gehoord (53) 38

Foto omslag:

Maart 1876, overstroming in Rosmalen aan het begin van de vroegere Tweeberg, tegenwoordig Burg. Jonkheer von Heijdenlaan. Deze boerderijen, "De Schaapstal" en "Tivoli", stonden ongeveer bij de huidige spoorwegovergang in een gebiedje dat vroeger "Tivoli" werd genoemd.

Voorwoord

In het tweede nummer van dit jaar van "Brabants Heem", tijdschrift voor archeologie, geschiedenis en volkskunde wordt gewezen op het belang van egodocumenten voor de beschrijving van het dagelijks leven.

Hoevelen van onze lezers zullen –al dan niet op verzoek van hun (klein)kinderen- een oma- of opaboek geschreven hebben! Wel wijst de schrijver in Brabants Heem er op dat het voor de toetsing en context belangrijk is deze documenten te combineren met andere bronnen als inter-

views, kranten en andere historische publicaties over de betreffende tijd.

Welnu, wie kennis neemt van deze aflevering van Rosmalla en van de vorige nummers, kan alleen maar constateren dat het blad van onze heemkundekring Rosmalen probeert aan al deze criteria te voldoen. Feitelijke informatie wordt afgewisseld met "echt gebeurd, want ik heb het zelf meegemaakt! "

De redactie wenst u weer veel leesplezier.

O.D.I. en de Kunst

Frans Kemmeren

Menig lid van O.D.I. beoefende naast zijn geliefde voetbalsport een of andere vorm van kunst zoals o.a. Felix Eyskens. De ouderen zullen zich misschien deze schilder - voetballer - schaatsenrijder nog wel herinneren. De sportbeoefening scheen ook hem goed gedaan te hebben want hij was bijzonder vitaal tot op zijn 87e jaar, toen hij in Ranst (provincie Antwerpen) gestorven is.

Van zijn dochter, Mevr. David-Eyskens uit Deurne - Antwerpen ontvingen we enkele schetsen van Rosmalen ongeveer 1912. Zelfs in België leeft men dus nog mee met 't 60-jarige O.J.C.

Ook een van de oprichters, de eerste O.D.I. penningmeester Marinus 'de Smid' Hermens, beoefent nog steeds de schilderkunst met het enthousiasme, dat hem van de beginjaren van O.D.I. steeds is bij gebleven.

Ook de beoefening van instrumentale muziek, zang en vooral toneel waren belangrijke nevenactiviteiten van O.D.I.

Zo herinner ik me dat bij Grèt van Creij, de eigenaar van café Juliana, voordat Toontje de Smid erin kwam, al vanaf 1909 of 1910 en mis-

schien mog wel vroeger, toneeluitvoeringen werden gegeven, waarbij spelers van het eerste O.D.I., dus het O.D.I. dat opgericht is in de smederij van Marinus de Smid, hun medewerking verleenden. Zo moest Marinus de Smid eens achter de coulissen gaan staan met een grote ijzeren plaat, waaraan hij op een gegeven ogenblik heftig moest schudden. Dan zei een der spelers op het toneel "Hooft gij daar het rollen der donders. Spoed U snel huiswaarts! "

Over dat grijs verleden, dat in Rosmalen (en ook wel elders!) nog wat Breugheliana's had, zou ik het een en ander willen vertellen. Ik schrijf het maar op, zoals het me voor mijn ballpoint komt en het zal hier en daar wel wat onsamenhangend worden. De welwillende lezer vergeve het mij.

De uitvoeringen werden in de winter gegeven, als er op de boerderij niet zo veel te doen was en de jonge boeren dus volop de tijd hadden de repetities onder leiding van Meester van de Laar bij te wonen. De première had meestal plaats op een zaterdagavond, het was, wat we zouden noemen: 'soirée de grand gala'. Nu moeten de O.J.C.-leden van tegenwoordig zich niet voorstellen dat de heren in het zwart kwamen, vergezeld van hun dames in avondtoilet. Eerstens waren er geen dames; dat was door de kerkelijke

Rosmalen 1912. Tekening van Felix-Eyskens, voetballer, schilder en schaatsenrijder

overheid ten strengste verboden.

Je zag alleen heren of wat daarvoor moest door- gaan, maar niet in het zwart, maar met een zwa- re duffelse jas aan, een grote pet op (beide kle- dingstukken hielden ze tijdens de voorstelling aan en op), een meestal turksleren broek met smalle pijpen en een dubbel presenteerblad, als de lezer begrijpt wat ik bedoel, en een paar grote schoenen of klompen aan. De zaterdagavond en de zondag, eveneens uitsluitend voor de 'heren' bestemd, was het er altijd tot berstens toe vol en Gret van Creij "ha 'ne goeie". Roken was toege- staan en als de voorstelling, die meestal om 6.00 of 7.00 uur begon en drie à vier uur duurde, on- geveer een half uur aan de gang was, kon je, als je achteraan zat, vanwege de rook weinig of

niets meer van het toneel zien. Maar dat kon de pret niet temperen. Ook werd aan Bacchus over- vloedig geofferd. Menig toneelbezoeker raakte dermate onder de indruk van het spel, vooral als het een drama was, dat hij, om zijn ontroering te camoufleren, het - laten we de dingen maar de naam noemen - op een zuipen zette. En als moe- der de vrouw dan b.v. een gulden traktement aan haar heer gemaal had meegegeven, kon je het een heel eind brengen, want bier (met of zonder suiker), een citroentje met suiker, jenever, bran- dewijn, enz. kostte allemaal f 0,05 per glas 'inclusief'. En de sigaren kostten 'drie voor een stuiver'.

Het was 'hijzen maar', en Gret van Creij met vrouw en zijn serveerster Sienna Kusters,

(de vrouw van Driek v.d. Vliert) konden het niet bijgesloft krijgen.

Meestal werden er onder leiding van Meester van de Laar een paar mooie meerstemmige liederen gezongen bij wijze van prelude. Er waren zangers bij, en heel wat, die geen noot kenden zo groot als een koe, ja niet zeldzaam waren degenen die niet eens gewoon konden lezen. Dan moesten hun schoolgaande kinderen hun rol net zo lang voorlezen tot ze die kenden. En toch wist Meester van de Laar er iets van te maken. Het zangrecital, en zo'n toneeluitvoering waren in die tijd, toen er noch gas, noch elektriciteit, noch televisie waren, wat je noemt evenementen van betekenis. Na een paar zangnummers kwam er meestal een drama, dat menigeen diep ontroerde en tot slot was er dan een blijspel, om de mensen weer een beetje van de schrik te laten bekomen. De entreprijs was f 0,25. Er stonden stoelen met planken erover, dat waren dan de zitplaatsen.

Zoals gezegd waren de twee eerste avonden voor de heren, en de daaropvolgende maandag of dinsdag was voor de dames. Behalve de spelers op het toneel, de kassier achter in de zaal en Grèt van Creij, mochten er dan geen huwbare mannen in zaal zijn. Ik was toen een jaar of 8, 9 en mocht, omdat ik dus nog niet tot de categorie ladykillers behoorde, voor f 0,10 komen kijken. We gingen er meestal met een paar jongens naar toe, maar ik kan me niet herinneren wie er bij me waren.

Mijn moeder z.g. vond dat leerzaam en hoewel een dubbeltje toen geen te verwaarlozen bedrag was (ongeveer f 1.00 van tegenwoordig) mocht ik er ieder jaar heen. We stonden dan helemaal achter in de zaal op een tafeltje, om over de zwarte en witte mutsen heen te kijken. Het was een gekakel van jewelste: een kippenbedrijf, als 's morgens de zon opkomt, is er niets bij. "Kauw, wanne, Drieka" en "wè speule ze toch mooi, wanne" en meer van die rake opmerkingen, herinner ik me nog als de dag van vandaag. Ook weet ik nog de naam van enige beroemde spelers: Joost van Piet Joosten (Joost van Nuland) met zijn mooie zware stem,

Harry Coppens, Dirkske de Mulder, Harrie en Willem Langens, en, naar ik meen. Jan Versteegen en Bert van der Plas, ons aller Bert, die de kinderrollen vertolkten en dat zo ontroerend deden, dat menige bezoeker (bezoekster) in het geheim een traan wegpinkte.

Eens werd er een drama opgevoerd, genaamd 'De laatste Tempelier'. En omdat het merendeel van de aanwezigen niet zo bijzonder goed thuis was in algemene geschiedenis, kwam meester Noppen voor de aanvang een korte uiteenzetting geven van het stuk. Terwijl hij daarmee vol geestdrift bezig was, hoorde ik opeens een zekere Hanneke, die nu al lang grootmoeder, misschien wel overgrootmoeder is, hardop roepen: "Sienna (dat was dus Sienna Kusters), mèn een citroentje mè suiker". Groot was de verbolgenheid van meester Noppen, die toen pas bemerkte, dat hij 'paarlen voor de zwijnen' aan het werpen was. Maar Hanneke trok er zich niets van aan. De tempeliers konden haar gestolen worden: eerst een citroentje met suiker!

Ik herinner me ook nog de opvoering van een blijspel, waarvan de titel me ontgaan is, maar waarbij een scène voorkwam waarbij een doods-kist op het toneel stond, met een dooie erin. Die 'dooie' - het was Dirkske de Mulder - kon je vanuit de zaal natuurlijk niet zien. Rondom de kist stonden zijn vrienden (in casu Joost van Nuland, Harrie Coppens en enige anderen) te weklagen, met hun grote rode zakdoek in hun hand: "Ach, onze goede vriend is er niet meer! Waarom moest hij ook zo jong sterven? Nooit, nooit zullen we hem weerzien. Vaarwel, dierbare vriend, tot in een beter leven!"

Het was doodstil in de zaal, zodat je, zoals de Spanjaarden dat zo plastisch kunnen zeggen, het gras kon horen groeien. Niemand die een vin verroerde. Natuurlijk maakte dat toneel, dat, God weet hoe in een blijspel verzeild was geraakt, ook een geweldige indruk op mijn ontvankelijke kinderziel.

Het huilen stond me nader dan het lachen.

Opeens, in die doodse stilte, een schot....., nee, het was geen schot, het was een knalharde scheet, die Dirkske de Mulder, die onderwijl als-

maar gekke gezichten in zijn doods-kist lag te trekken, loste. Ik zal niet trachten de uitwerking van dit komische, boertige intermezzo te beschrijven. De spelers stonden zich op het toneel dood te lachen, en de 'dames' in de zaal gierden zo, dat ze het glas bier met suiker of het citroentje over haar mooi gestreken 'scholk' knoeiden. Een namiddag dus was uitsluitend gereserveerd voor de dames. Het spel begon dan, vanwege de korte dagen, om 2 uur. Maar juist vanwege die korte dagen was het om vijf uur al donker. En dan stonden er in de hele Stationsstraat vanaf café Juliana tot Hermens van Druenen, drommen jongens, om hun dames op te wachten en ze veilig naar huis te brengen. Het was er, behalve als de maan scheen, pikkedonker, want, als eni-

ge verlichting was er een lantaarn met petroleumverlichting bij het station, en een driehonderd meter verder, bij Hermus van Druenen, weer een. Je hoorde dan, als de uitvoering afgelopen was buiten geroep van:

"Driek wor bende gè? waarop Driek dan antwoordde: "Hier Hanneke"! En zodra Driek z'n Hanneke gevonden had hoorde je een geluid als van een koe, die haar poot uit de modder trekt: Driek gaf z'n Hanneke een lekker "nuutje", waarop het tweetal naar Hanneke d'r huis trok, waar moeder de vrouw al een pan gebakken balckenbrij op de kachel klaar had staan en er een gedetailleerd verslag, werd gedaan van de mooie uitvoering, waarbij speciaal het 'spel' van Dirkske de Mulder werd geroemd.

Ook deze tekening is door Felix Eyskens gemaakt in Rosmalen rond 1912

Van Meerlenscamp tot Maliskamp. Op zoek naar de verklaring van een meer dan 400 jaar oude plaatsnaam

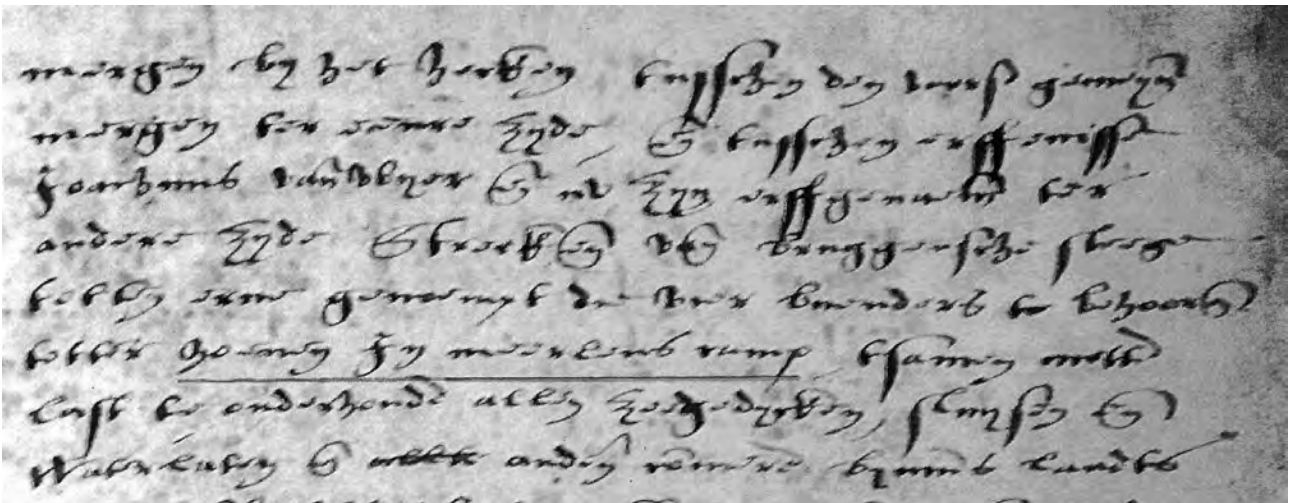
Wim Veekens

Inleiding

Het is alweer veertien jaar geleden dat ik in dit tijdschrift in twee afleveringen over de naamsverklaring van Maliskamp geschreven heb. Ik kwam toen tot de conclusie dat het element Malis- hoogstwaarschijnlijk teruggaat op de familienaam Mallis/ Malles (ontstaan uit Mallens/ Mallants). (Veekens,

1995b) De verklaring met deze familienaam is niet meer houdbaar, aangezien ik ondertussen over oudere naamsvormen beschik. Bovendien had wijlen Wim Leenman in een reactie op mijn artikel twee jaar later ook al gewezen op andere naamsvermeldingen uit onder meer Berlicumse bronnen. (Leenman, blz. 21)

Voordat ik nader inga op de mogelijke verklaring van de naam Maliskamp, begin ik met een uitgebreide opsomming van sterk uiteenlopende oude naamsvormen.

Fragment met de oudste naamsvorm van Maliskamp. Uit: ORAR inv.nr. 25 (f29v-) f30, 15 februari 1584.

1. Oude naamsvormen

1584:	(de hoeve) in Meerlenscamp	(ORAR 25 f30)
1627	(in) Mirlenscamp	(RRG 265 f4v);
1630:	(in) den Merlaerscamp	(ORAB 55 f44v)
1632:	(ter plaatse) den Meylerscamp (?)	(ORAR 27 f 53v)
1638:	(ter plaatse) den Merlaerscamp	(ORAB 55 f192v)
1640:	(in) den Merlerscamp	(RRG 262 f45)
1646:	(in) den Merlaerscamp	(ORAB 56, 3 ^e stuk f14v)
1647-1650:	(in) Meerlenscamp	(RRG 271 f48)
1647-1650:	(in) den Meelderscamp	(RRG 271 f68v)

1647-1660:	(in) Meerlenscamp	(RRG 275 f32v)
1647-1660:	(in) den Meelderscamp	(RRG 275 f46)
1648:	(in) den Meerlaerscamp	(ORAB 54 [f38])
1648:	(in) Merlerscamp	(ORAR 28 f19)
1650:	(in) den Merlaerscamt	(ORAB 57 f37)
1650:	(in) den Meerlaerscamp	(ORAB 57 f37v)
1650:	(de hoeve) inden Merlaerscamp	(ORAB 57 f37v)
1656:	(in) de Mallescaemp	(ORAR 29 f33v)
1658:	(in) de Merliskamp	(ORAR 29 f53)
1659:	(ter plaatse) de Marliscamp	(ORAR 29 f57)
1659:	(in)de Merliscamp	(ORAR 29 f59)
1660:	(in) de Merlescamp	(ORAR 29 f62)
1667:	(in) de Malliscamp	(ORAR 29 f192)
1667:	(in) de Marliscamp	(ORAR 29 f192v)
1676:	(in) de Malliskamp	(ORAR 30 f75v)
1679:	(in) de Mallesecamp	(ORAR 31 f6)
1682:	(in) de Malssecamp	(ORAR 31 f39v)
1683:	(in) den Marlescamp	(OAR 11 f14v)
1684:	(in) Merlissecamp	(ORAR 31 f58)
1684:	(in) den Merlescamp	(OAR 11 f19v)
1685:	(in) den Marrescamp	(ORAR 31 f86)
1686:	(in) Marscamp	(ORAR 31 f94)
1687:	(in) de Malssecamp	(ORAR 31 f113)
1688:	(in) Mallescamp	(ORAR 31 f114v)
1691:	(in) den Marlescamp	(ORAR 31 f152v)
1695:	(in) den Malscamp	(ORAR 31 f195v)
1698:	(in) den Maelescamp	(OAR 11 f101)
1699:	(in) den Mallescamp	(OAR 11 f114)
1700:	(in) den Malscamp	(ORAR 32 f12)
1703:	(in) de Malescamp	(OAR 148 f28v)
1703:	Maelescamp	(OAR 148 f32v)
1710:	(in) de Malescamp	(ORAR 32 f87)
1726:	(in) den Malliscampt	(ORAR 60 f5)
1731:	(in) de Malescamp	(ORAR 60 f96v)
1734:	(in) den Maliscampt	(ORAR 60 f124v)
1736:	(ter plaatse) Malliscamp	(ORAR 60 f155v)
1736:	(ter plaatse) Maliscamp	(ORAR 60 f161)
1741:	(in) Malissiscamp	(ORAR 61 f23)
1744:	(in) den Malliscamp	(ORAR 61 f56v)
1757:	(ter plaatse) Malliscamp	(ORAR 62 f122)
1763:	(ter plaatse) Malleskamp	(ORAR 63 f103)
1773:	(in) de Maliscamp	(ORAR 65 f15v)
1779:	(ter plaatse) Malliskamp	(ORAR 67 f144)
1782:	(in) de Mallescamp	(ORAR 93 f24)
1790:	(in) de Maliscamp	(ORAR 94 f81v)
1794:	Meliskamp	(Verhees, kaart)

1798:	(in) den Maliskamp	(ORAR 147 f69)
1801:	(in) Maliskamp	(ORAR 95 f76v)
1814:	Meliskamp	(Hingman, inv. 1336)
1825:	Meliskamp	(Brock, kaart, blz. 340)
1841:	(in) den Maleskamp	(Prov. Best. 11342)
1841:	(in) den Meliskamp	(Prov. Best. 11342)
1842:	(in) Maliskamp	(GAR 1133)
1846:	Maliskamp of Meliskamp	(v.d. Aa, blz. 618)
1847:	Maleskamp	(GAR 1126, 21 aug.)
1895:	Maliekamp	(HANB, blad 588)
1904:	Maliekamp	(GAR 1126, 19 juli)
1934:	De Maliskamp	(Oorkonde Parochie)

2. Opmerkingen over de vormen

Voordat de twee bestanddelen van het toponiem Maliskamp van dichterbij bekeken worden, volgt hier eerst een aantal opmerkingen over de vorm en/ of klankontwikkeling van de naam, van het 16de eeuwse *Meerlenscamp* tot het huidige *Maliskamp*.

Een van de eerste dingen die opvalt is, dat de huidige uitspraak in de volksmond / de malleskamp / zich al voordoet in de naamsvormen van 1667, *de Malliscamp*, en 1688, *Mallescamp*. (Voor de wisseling *-is / -es*, zie opmerking acht) Wat bij het vorige aansluit en ook opvallend is, is dat de naam Maliskamp door de eeuwen heen meestal voorafgegaan wordt door het lidwoord *de*. (Het gebruik van dit kleine woordje is van wezenlijk belang voor de verklaring van de naam zoals men verderop zal zien)

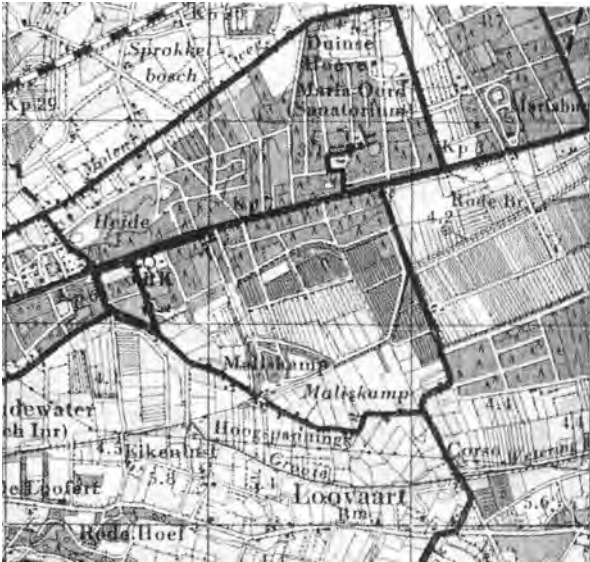
Een derde opmerking betreft de klinkerwisselingen in *meerl-*, *merl-* en *marl-*. Uit het Middelnederlands* en ook uit de tijd daarna – tot zelfs in de huidige dialecten toe – zijn vele tientallen woorden met deze klankwisselingen in een gesloten lettergreep* bekend. (zie begrippenlijstje) Enkele voorbeelden zijn *geerde*, *gerde*, *garde* (roede, stok), *keerse*, *kerse*, *karse* (kers), *meerle*, *merle*, *marle* (merel, zwarte lijster) en *steert*, *stert*, *start* (staart). (MNHW, achtereenvolgens blz. 177, 288, 252 en 577)

Een voorbeeld van een familienaam met deze klankwisselingen is *Van Meerwijk* – *Van Merwijk* – *Van Marwijk*.

De vierde opmerking gaat over de vorm *Mirlenscamp* uit 1627. Zeer waarschijnlijk is de / i / de dialectische weergave van de / ee /, zoals die ook bekend is in bijvoorbeeld de mannen- of jongensnaam / Pirke /, dit is Peerke (Peterke, Petertje).

In het blokje van de periode 1647-1650 zien we dat de vorm *Meelderscamp* naast *Me(e)rlaerscamp* voorkomt. Dit leidt tot de vijfde opmerking. In het zuidelijke Nederlands taalgebied is *Meelders* een logische ontwikkeling uit *Me(e)rlaer*. Zo is bij voorbeeld de naam van de Gestelse buurtschap *Halder* ontstaan uit *Herlaer* (ORAB inv.nr. 46 folio 61, 1568). Uit mijn eigen toponiemenbestand van Boxtel kan ik *Geelder(s)* noemen dat teruggaat op *Geerlaer* (BP inv.nr. 1191 folio 89v, 1419). Met tussenvoeging van een - d – zijn ook de volgende twee Boxtelse toponiemen op deze wijze ontstaan: *Groolder* uit *Grolaer* (BP, inv.nr.1176 folio 258, 1382) en *Zweelder(s)* uit *Swelaer* (BP inv.nr. 1196 folio 66v, 1424). Kortom, wanneer een (plaats)naam eindigt op *-lder* is de kans groot dat dit *-lder* ontstaan uit is uit het element *-laer*. (Smulders, blz. 59)

De zesde opmerking betreft het verschijnsel assimilatie*. (Zie begrippenlijstje) Dat de vormen met *marlis-* en *marles-* leiden tot achtereenvolgens *mallis-* en *malles-* is het resultaat van assimilatie. Dat wil zeggen dat onder invloed van de / l / de voorafgaande / r / gelijk gemaakt wordt aan de / l /. Hier gebeurt de gelijkmaking van achteruit. (De letters / r / en / l / zijn name-

Fragment uit 1957 met Maliskamp gelegen ten noorden en ten zuiden van de Kleine Wetering (= historisch volkomen juist). Uit: Atlas van Topografische Kaarten Nederland 1955-1965, Landsmeer, 2006/2007, bladnr. 209.

lijk beide zogenaamde liquidae of vloeiklanken). Bij marres- in Marrescamp (1685) ziet men het tegenovergestelde. De aanpassing gebeurt hier van vooruit. Het uitgangspunt marles- leidt tot marres-: onder invloed van de / r / wordt de volgende medeklinker, de / l /, gelijk gemaakt aan de / r /.

De zevende opmerking die we kunnen maken is die over de open lettergreep* die zich voor het eerst voordoet in het jaar 1698: *den Maelscamp*. (Zie begrippenlijstje) Vanaf het einde van de 18de eeuw worden de naamsvormen met de open lettergreep meer structureel gebruikt.

Opmerking acht slaat op de tweede lettergreep. Hier zien we vanaf kort na het midden van de 17de eeuw *-les* en *-lis* elkaar regelmatig afwisselen. De / i / is hier niet meer dan een teken voor de toonloze klinker *e*, dezelfde klank als de *-e* in het lidwoord *de*. Men noemt dit verschijnsel *sjwa*. Een zelfde ontwikkeling zien we bij voorbeeld in de naam van het Boxtelse kerkdorp *Lennisheuvel* dat vroeger ook als *Lenneshovel* geschreven werd. (Veekens, 1999, blz. 57)

De negende opmerking betreft de naamsvorm *Mals(se)camp* (1687, 1695 en 1700). Het is niet uit te sluiten dat hier de familienaam Van Malsen de vorm beïnvloed heeft. De Van Malsens hadden nogal wat landerijen op Rosmalens grondgebied liggen, ook aan het eind van de 17de eeuw wanneer *Mals(se)camp* vermeld wordt.

De een na laatste opmerking gaat over de uit 1904 daterende vorm *Maliekamp*. Dit is een verschrijving die hoogstwaarschijnlijk overgenomen is van die op de kaart van Rosmalen en omgeving in de historische atlas van 1895. Deze kaart is gebaseerd op gegevens van het jaar 1867 en is herzien in 1895.

Tot slot nog iets over de naamsvorm *Meliskamp*. Deze vorm die hoofdzakelijk buiten archiefbronnen voorkomt is niet uniek. Hij is ook als veldnaam bekend onder het Belgische Hamont. (Molemans, 1970, blz. 31, noot 28) In het gehucht Aarle, onder Best, kwam het rond 1660 voor in de vorm van *Den Melis Camp* en *Meliscamp*. (N.N., achtereenvolgens blz. 22 en 24) Ook uit Vlierden, gemeente Deurne, is de naam *Meliskamp* bekend als perceelsnaam. (Beijers, blz. 10) En niet te vergeten het in een Rosmalens archiefbron genoemde weiland “den Meliscamp gelegen over de A.” (ORAR 31 f199, 1696 en ORAR 32 f91v, 1711). Deze *Meliskamp* lag op Berlicums grondgebied, vermoedelijk in de omgeving van de Engelandse Brug.

3. Verklaring van de naam

3.1 Het tweede deel van de naam: *kamp*

Het woord *de kamp* in *Maliskamp* verwijst naar een kamptonginning of heikamp. Dit is een stuk land ontgonnen uit de gemeenschappelijke woeste heide (= ‘gemeijnt’ of ‘gemeente’), dat omgezet wordt in cultuurland. Oorspronkelijk bestond een dergelijke individuele ontginning uit een eenvoudig boerderijtje gelegen bij een met houtwallen omgeven akkerland. (Steegh, blz. 20) (Voor ‘gemeijnt’, zie Veekens, 1995a, blz. 23-24)

In de oudste vermelding (anno 1584) wordt Maliskamp/ 'Meerlenscamp' aangeduid als een plaats waar een zekere hoeve ligt: "(hooiland) ter plaetsschen genoempt den bruggensche Roomput (...), streckende vander bruggensche steege totten erve genoempt die vier buenders, tobehoorende totter hoeven in Meerlens camp". De inhoud van het begrip *hoeve* is interessant in relatie tot die van het begrip *kamp*. Naast de betekenis van boerderij, heeft *hoeve* de betekenis van "ontginning in de heide zonder meer". (Mennen, 2004, blz. 172 en 176). Daarnaast heeft *hoeve* in de (Limburgse) Kempen betrekking op een kleinschalige nederzetting in de heide uit de 15de – 16de eeuw. (Mennen, 1997, blz. 90 en 96). Bovendien wordt gesteld dat op de Brabantse zandgronden *hoeve*-namen in de vijftiende en zestiende eeuw dikwijls gegeven werden aan ontgonnen cultuurland in heide- of bosgebieden. (Palmboom, blz. 291-292)

Wellicht geldt wat hierboven gezegd is ook voor de hoeve in Maliskamp ('Meerlenscamp'). Kortom, uit de omschrijvingen blijkt dat *hoeve* en *kamp* qua betekenis heel dicht bij elkaar liggen: ze zijn nagenoeg elkaars synoniemen.

Anders gezegd, *hoeve* en *kamp* zijn beide

Een van de borden aan de bebouwde kom van Maliskamp eind jaren '60.

Waar is niet duidelijk. (Eikenburglaan?)

Van: DVD Rondje Oud-Rosmalen rond jaren '60.

begrippen die verwijzen naar een uit de heide ontstane (kleine) landbouwuitbating. (Zie ook Veekens, 1995a, blz. 25-26)

3.2 Het eerste deel van de naam: *Malis*

Het eerste (bepalende) deel van de naam Maliskamp is een familienaam. In mijn eerdere opvatting bevatte het eerste deel de familienaam Malle(n)s, ontstaan uit Mallan(t)s. (Veekens, 1995b, deel 2) Ik heb toen mijn oordeel gevormd op grond van oude naamsvormen die niet verder teruggingen dan het jaar 1667, in dit geval: *de Malliscamp*. (Zie opsomming)

De oudste naamsvorm uit 1584 bevat de familienaam Van Meerlen. De één na oudste (1627) doet dat ook, maar dan kennelijk in een dialectische weergave. (Zie opmerkingen) De naam Van Meerlen komt nog twee maal terug, een keer in de periode 1647-1650 en een keer in die van 1647-1660.

Vanaf 1630 duikt de naam Van Me(e)rlaer op, vooral voorkomend in de Schepenbank van Berlicum en Middelrode. Of men hier met hetzelfde procédé te maken heeft als met de naam van de Graafse Van Merlens kan alleen maar door meer genealogisch onderzoek duidelijk worden. (Zie hierover wat nu volgt in 3.2.1)

3.2.1 Familienaam Van Merlen

Illustratief voor het door elkaar voorkomen van twee verschillende naamsvormen waarbij het gaat om één en hetzelfde geslacht, is het zojuist genoemde geslacht Van Merlen uit Grave. Dit geslacht heette van oorsprong Van Merler en daarvoor Van Merlair, maar in de eerste helft van de 16de eeuw komen leden van dit Graafse geslacht steeds voor als Roelofs of als Roelofs van Merler. Roelofs is in het laatste geval geen echt patroniem meer, maar een tot achternaam verstard patroniem dat aan de oorspronkelijke geslachtsnaam Van Merlair werd toegevoegd. (Patroniem: zie begrippenlijstje).

Henrick Roeloffs, ook Henrick Roeloffs van Meirlair genoemd, was sinds 1534 schepen (=

bestuurder/ wethouder) van de stad Grave. Peter Roelofs, ook wel Peter Roelofs van Merlen, was schepen in 1580-1581 en later burgemeester van Grave (1584). Eveneens vermeldenswaard in verband met de schrijfwijze van de namen is dat de twee dochters van de laatstgenoemde in akten voorkomen als Van Merlen en Van Merlair. Overigens, in een oorkonde van Grave van 1400 wordt al een Henric van Meerlair als schepen genoemd. Of zijn naamgenoot Henrick (Roeloffs) van Meirlaer van 1534 van hem afstamt, is nog niet aangetoond. (Nederland's Adelsboek, blz. 97 en Wijnaendts van Resandt, kolom 296 – 297 en noot 8)

Uit een Antwerps poortersboek blijkt nog dat een zekere Dirck van Meerlen Ottensoene, geboren te Grave (omstreeks 1540), in 1567 als poorter (= burger, stedeling) van Antwerpen wordt ingeschreven. In deze stad oefende hij het beroep van procureur (= justitieambtenaar) uit. In het jaar 1571 wordt hij in een schepenregister van Grave Derick Ott Roeloffs van Merlensoon genoemd. (Hij is een zoon van Otto Celiss Roelofs en Alijt of Aelken). Derick/ Dirck is dan vanuit de Scheldestad Antwerpen even naar de Maasstad Grave teruggekomen om een testamentaire verklaring af te geven samen met zijn echtgenote Christina van Mansdale. (Van de Marel, kolom 194 en Wijnaendts van Resandt, kolom 296 en 298)

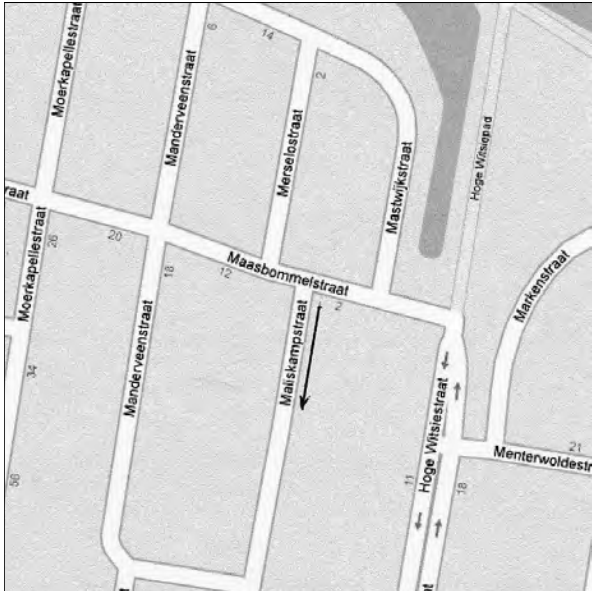
Bijzonder zijn ook de uiteenlopende schrijfwijzen van de naam van de ondertussen tot Antwerpenaren 'ingeburgerde' familie Van Merlen uit Grave. In de parochieregisters van Antwerpen wordt Theodoricus bij zijn doop als zoon van Dirick van Merlen ingeschreven (1569) en Eelken als dochter van Dierick van Meerle (1573). Het derde kind van Dirck/ Dierick van Merlen was Johan van Maerle, waarschijnlijk geboren te Grave in 1570 of 1571. Deze Johan van Maerle, later juwelier in Amsterdam, wordt bij de doop van een dochter Johan van Merele genoemd (1602). De vorm met *Van Maerle* komt ook voor bij ene Hendrick van Maerle die in Haarlem woonde. Deze Hendrick was de zoon van Marcelis (of Sellis) van Maerle, die een

broer van de van oorsprong Graafse D(i)erick van Merlen was. (Van der Marel, kolom 194 t/m 196, 223)

3.2.2 Familiennaam Van Meerlaer

Van Me(e)rlaar was een geslacht van (gegoede) burgers, veelal uit 's-Hertogenbosch. Uit 1440 is een zekere Heinric van Merlaer bekend als poorter van Den Bosch. (Slootmans, blz. 35). Ene Bartholomeus van Meerlair was schepen van 's-Hertogenbosch (zeker) in het jaar 1446. (Van Rooij, regestnr. 978). Uit 1504 kennen we nog een Bartholomeus. In een schepenakte wordt hij omschreven als "magister Bartholomeus de Merlair filius quondam Gerardi presbiteri". Vertaald staat er: meester Bartholomeus van Merlair, zoon van wijlen Gerardus, priester. (BP 1272 f185) In 1538 is ene Bartholomeus (ook Barthout genoemd) van Merlaer overleden en begraven in de Sint-Jan van Den Bosch. Vanaf minstens 1502 was hij persoon (= pastoor) van Blaarthem bij Eindhoven. Heer Barthout woonde echter in Den Bosch in de Hinthamerstraat tegenover de kerk. Hij is ook nog regent of rentmeester geweest van het Geertruyt Meel(d) mansgasthuis, een tehuis voor arme oude mannen. Deze Bartholomeus was een zoon van Gherit Henricx van Merlaer, die behalve knokenhouwer/ vleeshouwer (= slachter of slager) ook bestuurder van het armenblok Hinthamer-eind was. Hij is vóór 1478 overleden. (L. Adriaenssen, 1985, blz. 130-131 en 1992, blz. 232-233)

Bij de Van Me(e)rlaers is de schrijfwijze van de familiennaam ook niet altijd eenvormig. Denken we bij voorbeeld aan Jacob van Mierlaer. Jacob was hoogschout van de stad 's-Hertogenbosch in 1308-1311. (Bossche Encyclopedie) Andere Jacobben - waarschijnlijk zijn het (verre) afstammelingen van de net genoemde Jacob van Mierlaer – zijn Jacop van Myerlair, natuurlijke zoon van wijlen heer Jacop van Myerlair, ridder. Jacob, de zoon, wordt op de volgende bladzijde Jacop van Meyrlair genoemd (1447-1448). (BP 1218 resp. f327 en f327v, Fiches Sm.) Eerder al,

De Maliskampstraat in de Reeshof (gemeente Tilburg) te midden van straten met namen van dorpen en buurtschappen.
Van: Google maps Nederland (4 juli 2009).

in 1422, worden Jan en Mathijs, zonen van wijlen Jacob van Meerlaer genoemd; ze zijn allebei poorter van Den Bosch. (BP 1193 f66, Fiches Sm.). Mogelijk zijn ze gelieerd aan Jacop van Meyrlair (1447–1448).

3.2.3 **Familienaam Van Me(e)rlen of Van Me(e)rlaer?**

De opsomming van de oude naamsvormen laat zien dat de namen Van Me(e)rlen en Van Me(e)rlaer, en varianten hiervan, elkaar afwisselen. Het lijkt erop dat ze inwisselbaar zijn, in het bijzonder tussen 1584 en 1660. Uit wat meer bestudering van genealogische gegevens hebben we dit proces al kunnen constateren bij het geslacht Van Merlen uit Grave.

Zolang er echter geen oudere naamsvorm bekend is dan die uit 1584, nemen we de vorm *Meerlens-* (= Van Meerlen) als uitgangspunt voor de verklaring van het eerste lid van het toponiem Maliskamp. Ook het gegeven dat in de periode 1647–1660, ongeveer 75 jaar na de oud-

ste vermelding, de naamsvorm *Meerlenscamp* nog steeds vermeld wordt, pleit ervoor om *Meerlens* als uitgangspunt te nemen.

Ter versterking van de opvatting dat *Van Meerlen* wellicht de meeste rechten heeft, kan het volgende dienen. Hogerop, onder kopje 3.1, staat in het fragment met de oudste vermelding dat een stuk hooiland, *de Vier Bunder*, gelegen onder Bruggen op de Roompot, aan de hoeve in “Meerlenscamp” toebehoort. Het gezamenlijk voorkomen van *Bruggen* en *Meerlens-* (= Van Meerlen) in deze passage is interessant. Van het Bossche Groot Ziekengasthuis is een transportbrief van erfcijs bekend waarin deze twee begrippen ook samen voorkomen. Het gaat om een erfcijs die in 1620 verkocht wordt aan Henrick Seberts “tot behooff van Seberden Henricx (soon) van Merlen, beenhouwer sijnen vade-re.” (beenhouwer = slager) Deze cijs is gevestigd op “huijs, grond, hoff, boomgart ende ackerlant, gelegen onder de parochie van Roosmalen ter plaatsse genoemd Bruggen ontrent de wijntmolen aldaer”. (Van Rooij, inv.nr. 3190).

Het is best denkbaar dat *Meerlenscamp* zijn naam te danken heeft aan de zojuist genoemde Sebert Henricx (soon) van Merlen, vader van de in 1620 genoemde Henrick Seberts. Het is ook niet uit te sluiten dat de naamgeving te danken is aan oudere familieleden van vader Sebert Henricx (soon), aangezien hij genealogisch omschreven wordt als zoon van Henric van Merlen.

Of komt toch het al eerder genoemde Graafse geslacht Van Merlen in aanmerking?

Diepgaander historisch en genealogisch onderzoek kan wellicht meer duidelijkheid verschaffen over welke Van Me(e)rlens het hier gaat.

3.2.4 **Herkomstnamen**

De familienamen Van Me(e)rlen en Van Me(e)rlaer zijn beide herkomstnamen, dat wil zeggen familienamen die afgeleid zijn van een plaats. Onder plaats kan men verstaan stad, dorp, buurt, streek, enzovoorts. Naar een plaats wordt iemand genoemd als hij, komend van elders, zich vestigt in een nieuwe gemeenschap.

Zeer waarschijnlijk gaat het bij de familienaam Van Me(e)rten om Meerle, een dorp gelegen in de provincie Antwerpen. (Debrabandere, blz. 842) Voor de familienaam Van Me(e)rlaer kan de plaatsnaam Meerlaer in Vorst in de provincie Antwerpen aan de basis van de naam gelegen hebben. (Debrabandere, blz. 838, onder *Mellaert* e.a.)

4. Samenvatting en besluit

Het geheel overziend stellen we een aantal zaken vast. Ten eerste: de plaats Maliskamp heeft in de loop van ruim vier eeuwen een grote variëteit aan spellingen van haar naam gekend. (In plaats van het neutrale begrip *plaats* is het beter om bij Maliskamp van *dorp* te spreken onder

meer om reden van de geplaatste ANWB-borden langs de 'Grote Weg' sinds november 1980 en de plaatsnaamborden aan de bebouwde kom sinds eind jaren zestig)

Ten tweede: een oude gehoorde verklaring als zou *Maliskamp* "het zigeunerkamp van Melis" betekenen, houdt geen steek, omdat het (in de volksmond) de Maliskamp is en niet het Maliskamp. (Zie ook de opsomming) En wat Melis betreft, deze mannen naam, afgeleid van Emilius, duikt pas aan het eind van de 18de eeuw voor het eerst op, veel te laat dus om als uitgangspunt voor de verklaring van het eerste deel van de naam te kunnen dienen.

Ten derde: in het eerste naamlid zijn de twee familienamen Van Meerlen en Van Me(e)rlaer lange tijd door elkaar heen gebruikt. Of beide

Bord aan de bebouwde kom in de Peter de Gorterstraat. (September 1998, Wim Veekens)

namen betrekking hebben op één en hetzelfde geslacht is tot nu toe bij 'ons' Maliskamp niet duidelijk.

Welnu, zolang er geen oudere naamsvorm dan Meerlenscamp (1584) bekend is, ligt (voorlopig) de familienaam Van Meerlen aan de basis van het eerste deel van de naam Maliskamp. Ook het genoemde verband tussen Meerlenscamp, Sebert Henricx(soon) van Merlen en Bruggen geeft de naam Van Meerlen de meeste rechten.

Het toponiem Maliskamp kan dan verklaard worden met: individuele ontginning uit de heide met een (kleine) boerenwoning op een ontgonnen, gecultiveerd stuk land, omgeven door opgeworpen houtwallen, waarvan een zekere Van Meerlen de ontginning of eigenaar is.

Ter afsluiting twee opmerkingen. Ten eerste: Maliskamp bestaat zeker sinds 1584, dus al minstens 425 jaar anno 2009! Ten tweede: de plaatsnaam Maliskamp is een volstrekt achtenswaardige naam!**

Afkortingen, bronnen, en bibliografie

BP Bosch' (Schepen-) Protocol (1367 – 1811) (aanwezig in GAH)

BHIC Brabants Historisch Informatie Centrum (Rijksarchief – Citadel)

Fiches Sm. Regesten uit het BP (1367-1501) door F. Smulders (GAH)

GAH Gemeentearchief 's-Hertogenbosch (Stadsarchief)

GAR Gemeentearchief Rosmalen (1811-1932 (1939) (GAH)

HANB Historische Atlas Noord-Brabant, Den IJp, 1991

MNHW Middelnederlandsch Handwoordenboek, Den Haag, oplaag 1973

NA Nationaal Archief (in Den Haag)

OAR Oud Archief Rosmalen (1604-1811) (GAH)

ORAB Oud Rechterlijk Archief Berlicum (1518-1811) (BHIC)

ORAR Oud Rechterlijk Archief Rosmalen (1580-1810) (GAH)

Prov. Best. Provinciaal Bestuur (1814-1920)

(GAH)

RRG Raad en Rentmeester Generaal der Domeinen (1515-1816) (BHIC)

VHB Varia Historica Brabantica (1962-1982)

Aa van der, A., *Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden*, deel VII, Gorinchem, 1846.

Adriaenssen, L., 'De gerechtigden tot het Backkooke in de Sint-Jan tot de reductie van Den Bosch', in: *Brabantsche Leeuw*, jg. 34, 1985, blz. 116-166.

Adriaenssen, L., 'De erfgenamen van heer Ghysel Back', in: *Brabantsche Leeuw*, jg. 41, 1992, blz. 231-254.

Beijers, H., 'Akkertoponiemen in Vlierden', in: *D'n Uytbeyndel*, nr. 15, 1988, blz. 7-10.

Brock, A., *De Stad en Meierij van 's Hertogenbosch of Derzelver Beschrijving*, Veghel, 1978, offsetdruk manuscript, ca. 1825.

Debrabandere, F. (en De Baets, P.), *Woordenboek van de familienamen in België en Noord-Frankrijk*, Amsterdam/ Antwerpen, 2003.

Hingman, *Verzameling Binnenlandse kaarten*, i.c. A. de Geus (aanwezig in NA Den Haag).

Leenman, W., 'Nogmaals De Maliskamp', in: *Rosmalla*, jg. 7, nr. 2, 1997, blz. 21.

Marel, van der, A., 'Van Merlen te Antwerpen', in: *De Nederlandsche Leeuw*, jg. 84, nr. 6, 1967, kolom 194-231.

Mennen, V., 'Genker straatnaamgeving in de twintigste eeuw', in: *Naamkunde*, jg. 29, 1997, blz. 63-103.

Mennen, V., *Toponymie van Hechtel*, Nomina Geographica Flandrica, Monografieën, XX, Leuven, 2004.

Molemans, J., 'Kamp en look in een menggebied', in: *Naamkunde*, jg. 2, afl. 1-2, 1970, blz. 13-33.

Nederland's Adelsboek, *Van Merlen*, jg. 42, 1949, blz. 97-101.

N.N., 'Bestse Toponiemen', in: *Campinia*, jg. 10, nr. 37, 1980, blz. 19-24.

Palmboom, E., 'De vorming van *Hoeven*-namen in de veenontginningen van West-Nederland', in: *Feestbundel D.P. Blok*, Hilversum, 1990, blz.

278–299.

Rooij, H. van, *Het Oud-archief van het Groot-Ziekengasthuis te 's-Hertogenbosch*, deel 1, 's-Hertogenbosch, 1963, 3 delen.

Slootmans, K., 'Bosschenaren op de Bergen op Zoomse vrije jaarmarkten', in *VHB*, II, 1966, blz. 31–94.

Smulders, F., 'Enige verborgen laer-namen', in: *Brabants Heem*, jg. 4, 1952, blz. 59.

Steeh, A., 'Dorpen in Brabant', in: *Catalogus Dorpen in Brabant*, 's-Hertogenbosch, 1978, blz. 4–30.

Veekens, W., 'De (mogelijke) verklaring van het toponiem De Maliskamp', in: *Rosmalla*, jg. 5, nr. 2, 1995a, blz. 18-28 (deel 1) en jg. 5, nr. 3, 1995b, blz. 1-8 (deel 2).

Veekens, W., *Van Lutterlyemde tot Nergensna. De mogelijke naamsverklaring van de Boxtelse herdgangen*, Boxtelse Historische Reeks, 3, Boxtel, 1999.

Veekens, W., '[De naam Maliskamp]', in: *R.K.V.V. Maliskamp 75 jaar, een interview met de tijd*, [Rosmalen], 2009, blz. 9-11.

Verhees, H., *Kaart figuratief van het grootste gedeelte van Bataafsch Brabant*, 1794.

Wijnaendts van Resandt, W., 'Van Merlen en Van Merler', in: *De Nederlandsche Leeuw*, jg.

69, nr. 10, 1952, kolom 290–300.

Begrippenlijstje

Assimilatie aanpassing aan een volgende of voorafgaande klank, bij voorbeeld *aambeeld* dat ontstaan is uit *aanbeeld* en *pollepel* uit *potlepel*

Lettergreep, gesloten lettergreep die eindigt op een medeklinker

Lettergreep, open lettergreep die eindigt op een klinker

Middelnederlands verzamelnaam voor een aantal verwante dialecten in het Nederlandstalige gebied in de periode circa 1200 – circa 1500

Patroniem vadersnaam, een familienaam ontstaan uit een mannaam

Regest korte inhoudbeschrijving van een akte of oorkonde

** In mijn artikeltje over de naam Maliskamp in het onlangs verschenen jubileumboek van V.V. Maliskamp heeft men helaas de belangrijke naamsvormen uit de 17de eeuw weggelaten waardoor de conclusie allesbehalve logisch is geworden. (Zie bibliografie)

PS. Mijn broer Martien dank ik voor zijn hulp

De Maliskampse kerk in 1938, vier jaar na haar oprichting

Foto uit archief Krien van Hirtum

Verslag van den Toestand der Gemeente over de jaren 1906 t/m 1910

Martien Veekens

In de eerste nummers van de jaargangen 2002, 2003, 2004 en 2005 gaven we extracten weer uit het 'Uitvoerig en beredeneerd Verslag van den Toestand der Gemeente' over de jaren 1902, 1903, 1904 en 1905, zoals opgenomen in het archief van het Provinciaal Bestuur 1814-1920, dat berust bij het Brabants Historisch Informatie Centrum (voormalig Rijksarchief in Noord-Brabant) te 's-Hertogenbosch. Dit archief bevat onder Toegangsnummer 17 Inventarisnummer 9197 de verslagen over de jaren 1889 t/m 1910 waarmee de navolgende uittreksels werden samengesteld.

	1906		1907		1908		1909		1910	
Mannen op 1 januari	1.881		1.914		1.978		1.965		1.958	
Vrouwen op 1 januari	1.777		1.813		1.855		1.866		1.843	
Totaal op 1 januari		3.658		3.727		3.833		3.831		3.801
Mannen geboren	65		58		52		58		61	
Vrouwen geboren	55		53		62		55		56	
Totaal geboren		110+		111+		114+		113+		117+
Mannen vestiging	124		150		114		165		121	
Vrouwen vestiging	116		132		119		164		128	
Totaal vestiging		240+		282+		233+		329+		249+
Mannen sterfte	54		46		59		48		44	
Vrouwen sterfte	40		44		50		41		41	
Totaal sterfte		94 -		90 -		109 -		89 -		85 -
Mannen vertrek	102		97		120		136		120	
Vrouwen vertrek	95		100		120		162		108	
Totaal vertrek		197 -		197 -		240 -		298 -		228 -
		-----		-----		-----		-----		-----
Mannen 31 december	1.914		1.979		1.965		2.004		1.976	
Vrouwen op 31 dec.	1.813		1.854		1.866		1.882		1.878	
Inwoners op 31 dec.		3.727		3.833		3.831		3.886		3.854

Beknorte en zakelijke opgaven van de voornaamste in den Gemeenteraad behandelde onderwerpen

1906:

- Verkoop van grond aan den polder “van der Eigen” en vergunning tot het uitvoeren van werken in den weg naar Gewande, noodig voor de irrigatie-sluis te Gewande.
- Onderhandsche ingebruikgeving van grasgewassen ter beweiding.
- Benoeming van een gemeente-ontvanger.
- Benoeming van een armmeester.
- Aanbesteding der werken tot verbouw en vergrooting der openbare school in de kom en levering van schoolmeubelen.
- Ontslag en benoeming van een onderwijzer.
- Onderzoek van geloofsbrieven.
- Aangaan van eene geldleening ten laste der gemeente.
- Aanstellen van een ambtenaar ter secretarie.
- Verhooging van het aantal opcenten op de personeele belasting.
- Heffing van schoolgelden van herhalingsonderwijs.
- Verkoop van boomen.
- Subsidie van den algemeenen arme.
- Verhooging der jaarwedde van den burgemeester en den secretaris.
- Wijziging der gemeente-begrotingen.
- Oninbare posten wegens belasting.
- Kohieren hoofdelijken omslag en belasting op honden.
- Samenstelling van stembureaux.
- Vaststelling van rekening en begroting der gemeente en van den algemeenen arme.

1907:

- Verkoop van grond tot verbreding van de Hertogswetering en verruiming van de Blauwe Sluis.
- Benoeming van vijf leden van de commissie tot wering van schoolverzuim.
- Wijziging der gemeentebegroting over 1906-1907.
- Onderhandsche ingebruik-geving van straten en stegen der gemeente ter beweiding.
- Kohier van den hoofdelijken omslag en der belasting op honden.
- Contract met de wed. Smulders omtrent ruiling van grond en het vestigen van eene erfdiensbaarheid.
- Onderhandsche verhuring van eene woning.
- Benoeming van een deskundige tot onderzoek der woningen, in verband met de bouwverordening.
- Verdeeling der gemeente in drie schoolkringen.
- Onderzoek van geloofsbrieven.
- Rekening van de gemeente en van den algemeenen arme over 1906.
- Benoeming van een wethouder.
- Gemeentebegroting en van den algemeenen arme voor 1908.
- Subsidie voor den algemeenen arme voor 1908.
- Onbewoonbaarverklaring van woningen.
- Ophoogen en bestraten van gemeenteweg in de kom te Hintham.
- Algemeene politieverordening.

1908:

- Algemeene Politieverordening.
- Onderhandsche ingebruikgeving van grasgewassen op straten en stegen ter beweiding.
- Kohieren van den Hoofdelijken Omslag en der belasting op honden.
- Verordening regelende de jaarwedden van het onderwijzend personeel.
- Wijziging der gemeentebegroting van 1907.
- Onderhandsche verhuring eener woning.
- Reclame Hoofdelijke Omslag.
- Regeling omtrent jaarwedde gemeenteontvanger.
- Oninbare posten wegens belasting van 1907.
- Politieverordening tot wering van insecten, schadelijk voor hout.
- Benoeming van een wethouder.
- Onderzoek van geloofsbrieven.
- Verkoop van grond.
- Besluit tot afkoop van tiendrecht op gemeentegronden.
- Verbetering van de rivier "de Aa".
- Rekening van de gemeente en van den "Algemeenen Arme" over 1907.
- Begroting der gemeente en van den "Algemeenen Arme" voor 1909.
- Subsidie voor "den Algemeenen Arme".

1909:

- Bijdragen in de kosten van klok en uurwerk in den kerktoren te Hintham.
- Verkoop van een stukje heidegrond.
- Het bouwen van eene veranda aan de onderwijzerswoning te Hintham.
- Benoeming van onderwijzers.
- Regeling der jaarwedde van den ontvanger.
- Onderzoek van geloofsbrieven.
- Verbetering van waterloopen.
- Onderhandsche ingebruikgeving van grasgewassen.
- Kohier van den hoofdelijken overslag en van de belasting op honden.
- Wijziging der gemeentebegroting.
- Reclames hoofdelijken omslag.
- Oninbare posten wegens belasting.
- Rekening en begroting van de gemeente en van den Algemeenen Arme.
- Subsidie voor den Algemeenen Arme.

1910:

- Onderhandsche ingebruikgeving van grasgewassen op straten en stegen ter beweiding.
- Verkoop van grond.
- Verbetering der rivier de Aa.
- Verpachting van hooi- en graslanden.
- Verkoop van 66 Kanada-boomen.

- Verbetering van wegen.
- Subsidie voor den algemeenen arme.
- Benoeming onderwijzer.
- Benoeming van vijf leden der Commissie tot wering van Schoolverzuim.
- Kohier van den hoofdelijken omslag en der belasting op honden.
- Wijziging der gemeentebegroting.
- Oninbare posten wegens belasting.
- Rekening en begroting van den algemeenen arme en van de gemeente.

De straten in 1906 t/m 1910:

De straten in de gemeente, voor zoveel zij niet begrepen zijn onder de wegen en voetpaden, behoorende aan en onderhouden door de gemeente, hebben eene gezamenlijke lengte van 12.965 meters. Daarvan is begrind eene lengte van 2.350 meters, met keien belegd een lengte van 5.615 meters en met klinkers belegd eene lengte van 5.015 meters.

De straten zijn over 't algemeen in een goeden staat. Het onderhoud van de kunstwegen is als volgt:

- Van den keiweg, ten laste van het Rijk, uitgenomen 410 m door Hintham, die ten laste der gemeente zijn;
- Van den klinkerweg langs "Coudewater" naar Berlicum, lang 595 m ten laste der provincie;
- Van den grintweg, ten laste van den polders "van der Eigen" en "Het Laag Hemaal";
- Van den klinkerweg door de Weidestraat en de Kom, lang 2.370 m, ten laste der gemeente en van den polder van der Eigen ieder voor de helft volgens contract;
- Van den klinkerweg, toegangsweg naar 't station, lang 140 m ten laste der gemeente;
- Van den klinkerweg langs het Vinkel naar Berlicum, ten laste der gemeente Berlicum volgens contract. De gemeente Rosmalen draagt in deze kosten jaarlijks eene vaste som bij van f 40,-.

Bijzonderheid in 1907:

- De klinkerweg in de Weide- en Molenstraat werd voor een gedeelte vernieuwd en hooger gelegd. Hiervoor werden 50.000 nieuwe klinkers aangekocht en verwerkt.

De wegen, geen kunstwegen zijnde, zijn over 't algemeen slecht, wegens den eigenaardigen, zandigen toestand van den bodem.

Onder de gemeente zijn o.a. gelegen de waterschappen de polders "van der Eigen" en "de Vliert", welke enkele eigen wegen hebben. De toestand daarvan is over 't algemeen voldoende.

De Waterleidingen in de gemeente zijn de volgende:

- De Kleine Wetering
- De rivier de Aa
- De loopgraaf door het Kattenbosch
- De groote Wetering in den polder "van der Eigen"
- De kleine Wetering in den polder "van der Eigen"
- De Rosmalensche Vliet in den polder "van der Eigen"

Rivieren, kanalen en vaarten worden in deze gemeente niet aangetroffen. Wel zijn er waterkeerende dijken om de gemeente tegen overstroming te behoeden. In die dijken bevinden zich sluizen en duikers, doch het onderhoud van een en ander is ten laste van anderen.

Heerschende ziekten:

- In 1906 is een geval van diphtheritis voorgekomen, waartoe de vereischte maatregelen werden genomen, om de verbreiding tegen te gaan.
- In 1907 zijn voorgekomen één geval van roodvonk en twee gevallen van diphtherites, waartoe de vereischte maatregelen werden genomen om de verbreiding tegen te gaan.
- In 1908 zijn voorgekomen drie gevallen van diphtheritis waartoe de vereischte maatregelen werden genomen om de verspreiding tegen te gaan.
- In 1909 kwam voor een geval van diphtheritis en een van roodvonk.
- In 1910 kwamen besmettelijke ziekten niet voor.

Maatregelen om de verbreiding van deze ziekten tegen te gaan:

Hiervoor had plaats ontsmetting en verbranding van kleederen en beddegoed.

Geneeskundige dienst bij armen, verpleegd in hunne woningen:

Wijziging in de regeling van den dienst, ook betreffende de koepokinenting, had niet plaats.

De belooning van den geneesheer, met de armenpraktijk belast, bedraagt *f* 1.000,-, waaronder begrepen is de levering der geneesmiddelen, het voeren der doodschouw en het verrichten van de vaccinatiën. Het aantal gereedgemaakte recepten kan niet worden opgegeven.

Aantal verrichte koepokineningen:

1906: 107 1907: 70 1908: 64 1909: 175 1910: 91

Toezicht op prostitutie:

Hier niet van toepassing.

Toezicht op de levensmiddelen:

Keuring van levensmiddelen had niet plaats. Het drinkwater bestaat uit pomp- en putwateren is over 't algemeen van goede hoedanigheid en in genoegzame hoeveelheid.

Geneeskundige inrichting van krankzinnigen “Coudewater”:

	1906		1907		1908		1909		1910	
Mannen op 1 januari	269		270		271		267		265	
Vrouwen op 1 januari	256		258		261		255		254	
Totaal op 1 januari		525		528		532		522		519
Mannen opgenomen	31		54		42		40		33	
Vrouwen opgenomen	23		33		43		59		37	
Totaal opgenomen		54 +		87 +		85 +		99 +		70 +
Mannen ontslagen	16		34		30		25		19	
Vrouwen ontslagen	15		12		29		49		20	
Totaal ontslagen		31 -		56 -		59 -		74 -		39 -
Mannen sterfte	14		19		16		17		17	
Vrouwen sterfte	6		16		20		11		13	
Totaal sterfte		20 -		35 -		36 -		28 -		30 -
		-----		-----		-----		-----		-----
Mannen op 31 dec.	270		271		267		265		262	
Vrouwen op 31 dec	258		261		255		254		258	
Inwoners op 31 dec.		528		532		522		519		520

Begraafplaatsen:

	1906	1907	1908	1909	1910
Algemeene begraafplaats	0	0	0	0	0
Begraafplaats voor Roomsch Katholieken	22	45	48	33 groote + 23 kleine	33
Begraafplaats te Hintham		-	-	-	9
Begraafplaats Coudewater	17	34	33	24	25

De Protestanten hebben hunne begraafplaats te Berlicum terwijl de R.K. tot deze gemeente behorende, doch kerkelijk een gedeelte uitmakend van de parochie Nuland, hunnen dooden aldaar begraven.

Armwezen:

De toestand der behoeftige klasse was over 't algemeen vrij goed; vergeleken met voorgaande jaren valt er geen vooruitgang noch achteruitgang op te merken.

In den winter, wanneer in 't algemeen voor de arbeidende klasse weinig werk te vinden is, wordt aan de behoeftigen vanwege de gemeente zooveel mogelijk werk verschaft, door het doen ontginnen van heidegronden en het onderhouden en verbeteren van zandgronden.

Toestand van den groot- en kleinhandel en van de winkelnering:

De toestand is ongunstig. De reden daarvan is gelegen in de omstandigheid, dat de meeste ingezetenen hunne benodigdheden te 's Bosch halen en de gemeente druk bezocht wordt door venters en allerlei waren.

Opgave der gedurende het jaar voorgevallen branden en rampen, die opmerking verdienen:

Op 1 November 1906 is afgebrand een landbouwerswoning en inboedel van Petrus van der Doelen. De schade van het gebouw bedraagt *f* 3.000,- en van den inboedel *f* 2.400,-. Een en ander was verzekerd.

In 1907 zijn afgebrand twee landbouwerswoningen met inboedel toebehoorende aan Theodorus Hanegraaf en Petrus vd Nieuwenhuyzen. De schade bedroeg respectievelijk *f* 6.400,- en *f* 2.560,-. Een en ander was verzekerd.

De brandweer, brandblusmiddelen en reddingstoestellen bestaan in 1909 in:
Twee brandspuiten met toebehooren en drie brandkranen te Hintham van de waterleiding van de gemeente te 's Bosch.

Aard der straatverlichting in 1909:

De straatverlichting heeft plaats door petroleum met 24 lantaarns.

Opgave van gasfabrieken in 1909:

Hier bestaat een gasfabriek, die uitsluitend ten dienste is van het geneeskundig gesticht voor Krankzinnigen.

Markten:

Sedert er elke week een marktdag gehouden wordt te 's Bosch en te Oss, zijn de vroeger hier ingestelde markten feitelijk vervallen.

Staat van de voornaamste Ambachten:

Aantal - / +	Soort der Ambachten	1906		1907		1908		1909		1910	
		volw.	kind.	volw.	kind.	volw.	kind.	volw.	kind.	volw.	kind.
1	Bierbrouwerij	4		4		4		4		4	1
12/14	Broodbakkerijen	22	2	23	4	23	1	21	1	22	2
4/5	Hoef- en Grofsmeden	7	2	7	3	7	1	8	2	7	
2	Houtzagerijen	4		4		4		4		4	
2/4	Huisschilders	3		3	1	3		4		3	
4	Kleermakers	5		4		4		4		4	
1	Kuiper	1		1		1		1		1	
5/7	Loonslachters	9		9		9		9		9	
1	Mattenmakerij	22		24		24		24		26	
11	Metselaars	23		23		23		23		23	
4/5	Schoenmakers	6		7		7		6		7	
1/2	Sigarenmakerijen	13		14	4	5	1	5	1	5	1
3	Straatmakers	9		9		9		9		9	
4	Stro- en rietdekkers	6		6		6		6		6	
9/10	Timmerlieden	21		20		18		18		18	
1	Wagenmaker	1		1		1		1		1	

Martien Veekens, BHIC, april 2009

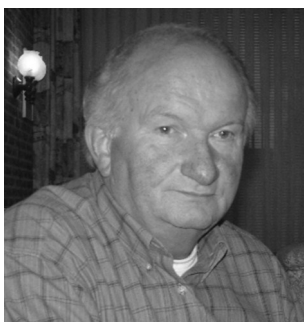
Rusmollese Portretten (3): Ted van der Loo

Rusmollese portretten

Niets zo mooi als het lezen van verhalen over en door echte Rosmalenaren over “ons eigen durpke.” Het lijkt de redactie van Rosmalla dan ook een leuk plan om in ons blad een serie te beginnen waarin Rosmalenaren vertellen over hun eigen leven, nu en vroeger. Dat idee is niet nieuw: zo’n jaar of vijf, zes geleden nam de heemkundekring het initiatief om een serie interviews af te nemen en die te publiceren in het toenmalige Rosmalens Nieuwsblad, en later in de Bossche Omroep. Ria Beekers-Pennings, Marijke van der Leest-Pennings, Zus van de Plas-van Zuylen, Ger Vugs en Peter der Kinderen gingen aan de slag. Zij allen gaven Rosmalla toestemming om de serie opnieuw uit te brengen. Via ons blad worden ze dan in alle eeuwigheid bewaard!

U houdt er natuurlijk bij het lezen wel rekening mee dat sommige gebeurtenissen wel gerelateerd zijn aan de tijd waarin de gesprekken plaatsvonden!

De redactie

Deze keer zijn we op bezoek bij Ted v.d. Loo, in de Jan Frankenstraat in Hintham, die graag zijn levensverhaal wil vertellen.

Ted is geboren en getogen in Hintham en bij veel Rosmalenaren bekend

vanuit zijn werk, zijn muziek en zijn baan als ober en barkeeper.

Hij werd geboren op 23 juli 1944, op het einde van de oorlog. Zijn vader was Wim van der Loo

en deze kwam uit Almelo. Zijn moeder Louise van Munster kwam uit Tilburg. Ted heeft twee broers en twee zussen. Hij was nummer twee in de rij.

Ted vertelt over zijn grote hobby muziek, die al op heel jonge leeftijd ontstond: “Toen ik zes jaar was, fietste ik al naar Den Bosch, naar de Schola Cantorum, om daar zang- en blokfluitles te krijgen van mijnheer v.Amelsfoort. Van mijnheer Kouwenberg kreeg ik later gitaarles. Dat kostte een gulden per uur, maar omdat ik al een centje bijverdiende bij een benzinepomp, kon ik dat ook betalen. In Hintham was in 1953 de Jeugdcentrale opgericht (Ted heeft hier een heel archief van in zijn bezit!), die bestond uit ongeveer 100 meisjes en jongens en 30 vrijwilligers. Hieronder vielen een hobbyclub, een verkenersgroep, een volleybalclub, een spaarkas, een bibliotheek en een wandelclub. Uit deze wandelclub is later de Drumband Hintham ontstaan. Pastoor de Leyer was de geestelijk adviseur. Frans de Garde was een van de eerste slagwerkers en vooral van hem heb ik heel veel geleerd. De drumband werd zo’n succes, dat deze zelfstandig is gaan draaien onder de naam drumband Hintham.

Omdat muziek zijn lust en zijn leven was, heeft Ted eind jaren vijftig ook het bandje

“the Hiroboys” opgericht, in eerste instantie vanwege het 50 jarig bestaan van de parochie. Ted: “In dit bandje zaten ook: Joost en Paul Foppele en Jan Verhoeven. Vanwege het grote succes gingen we door en wij verzorgden om de twee weken met onze band dansavonden in de Abelenstraat. We verdienden hiermee f 25,- per avond en moesten dat ook nog eens samen delen! Toen we wat bekender werden kregen we f 50,- per avond. We namen een plaatje op: “Drie matrozen kochten rozen, rode rozen voor de meisjes naar hun zin.” Ted draait dit plaatje voor ons en de sound lijkt een beetje op die van Jan en Kjeld die in die tijd ook heel populair waren. Populair waren zij ook, want de meisjes

stonden voor een handtekening in de rij!

Toen die jongensdroom ten einde was, kreeg Ted het druk met de drumband Hintham. Ted vertelt hierover: "We hadden veel optredens in binnen- en buitenland en in 1972 zijn wij nog landskampioen geworden. De optredens waren altijd heel gezellig en met een heel gezelschap met aanhang gingen we daar naar toe. Bij een optreden in Korperich in Duitsland was er nog even een probleempje want mijn Duits was niet zo goed. Op een gegeven moment vroeg een van de Egellander muzikanten of ik mee naar de "Sektbar" wilde gaan, maar ik verstond de "Seksbar". Ik dacht: wat heb ik nou aan mijn fiets hangen, waar zal ik nou in terecht komen? Maar gelukkig, het bleek allemaal mee te vallen!"

Later is de drumband Hintham samengegaan met de Harmonie St. Cecilia en traden ze op onder de naam Showkorps Rosmalen.

Ted: "Na de lagere school heb ik een halfjaar op de MULO gezeten en daarna ben ik naar de Detailhandelschool gegaan. Ook ging ik vier jaar naar de avondschool. Toen ik 17 was, ging ik als magazijn- en buitendienstmedewerker werken bij Confectieatelier van de Boogaard. Daar leerde ik Lia, mijn vrouw kennen. Na vier jaar daar gewerkt te hebben moest ik in militaire dienst. Ik heb daar mijn rijbewijs gehaald en werd wel eens ingezet om mensen te vervoeren. Toch ging mijn grote liefde naar de muziek. Ik kwam terecht bij het Militaire Tamboerkorps en ik sloeg daar de kleine trom. Het Korps werd vaak ingezet bij begrafenissen en beëdigingen."

In 1966 is Ted uit militaire dienst gekomen en begon toen als administratief medewerker op de betonfabriek bij de firma Heijmans, waar hij na 19 jaar trouwe dienst wegens een reorganisatie is weggegaan. In zijn vrije uren werkte Ted bij de Kep in de bediening en in de Kentering achter de bar, waar velen hem van zullen kennen.

Ted: "Toen ik bij Heijmans vertrok, wilde ik eigenlijk heel ander werk gaan doen. Mijn grootste wens was altijd om vrachtwagenchauffeur te worden en die kans kreeg ik bij Rene Holweg Transport in Rosmalen. Ik werkte daar

met veel plezier als eerste chauffeur. Onlangs heb ik daar afscheid genomen. Op mijn laatste werkdag werd ik goed in de boot genomen. Ik moest met de vrachtwagen iets op gaan halen in Limburg en ik zag op een gegeven moment dat ik al een hele tijd werd achtervolgd door een motoragent. Dat vond ik raar, want ik had nog nooit een proces-verbaal gehad en was me ook dit keer niet bewust dat ik een verkeersovertreding had begaan. Maar de agent gaf een stopteken en ik moest aan de kant. Toen kneep ik hem toch wel even, want ik had onderweg al van een paar klanten flessen drank als afscheidscadeau gekregen en die lagen voor in de auto. Maar toen bleek dat alles door Holweg in scene was gezet. Lia en de kinderen wisten ervan: het was doorgestoken kaart! Mijn familie en collega's stonden me op te wachten en we vierden alvast mijn afscheidsfeestje. Later kreeg ik nog een afscheidsreceptie aangeboden, waar ook weer veel collega's en klanten naar toe kwamen. Fantastisch om op die manier in de VUT te gaan!"

Muziek maakt Ted nog steeds en nu al weer heel wat jaren bij de Hofkapel. Hij slaat daar de grote trom, een heel gesjouw als je die op je buik mee moet dragen, maar daar heeft Ted wat op gevonden. Misschien hebt u hem wel eens gezien met zijn trom-rollator. Een ingenieus gefabriceerd wagentje met het onderstel van een wandelwagen, voorzien van alle gemakken, zoals bijvoorbeeld een veger om de vloer schoon te maken, als de dansmariekes gaan optreden. Ted: "We treden zo'n 25 keer per jaar op. Tijdens de optredens is het lastig om zowel muziek te maken als de rollator te duwen. Daar hebben we wat opgevonden: aan de rollator zit een soort haak en als ik muziek maak, wordt deze door een van de anderen getrokken! Als je dan de vrolijke, glunderende gezichten van allerlei mensen ziet, denk je toch: daar doe ik het allemaal voor!"

Zoals gezegd is Ted getrouwd met Lia v.d. Nieuwendijk. Zij hebben een dochter, Ingrid en een zoon Erwin. Ze zijn de trotse opa en oma van een tweeling, meisjes van bijna drie en een kleindochter van 15 maanden. Heel vaak zijn ze bij opa en oma en Ted heeft daar zeker nu de tijd

voor, sinds hij met de VUT is. Hij heeft echter ook sinds kort een nieuwe hobby: wandelen! Vorig jaar was hij bij de Vierdaagse en de sfeer sprak hem zo aan dat hij zei volgend jaar ook mee te willen lopen. Iedereen dacht dat hij daar wel op terug zou komen, maar hij is al vanaf 5 januari aan het trainen en toen wij bij hem waren voor het interview, had hij al 1200 kilometer gelopen. Hij had ingeschreven op 4 x 40 kilometer en hij twijfelde er niet aan, dat hij hem uitliep. Dat heeft hij inmiddels gedaan en hij is nu in het bezit van het felbegeerde kruisje. Heel bijzonder was dat Ted de laatste

dag van de vierdaagse jarig was. Hij werd 60 jaar! Ted liep mee met een paraplu met het opschrift: "Het is echt waar: opa Ted 60 jaar"! Langs de route stonden Lia, de kinderen en de kleinkinderen met een spandoek met felicitaties. Geen wonder dat Ted zowel door de deelnemers, als de mensen langs de route gefeliciteerd werd en werd toegezongen!

Ted: "Dat kunnen toch weinig mensen zeggen, dat er 40.000 mensen op je feestje zijn geweest!". Proficiat Ted, met je verjaardag, maar zeker ook met de geweldige sportieve prestatie !!!

Rosmalen in de vorige eeuw

Henk Savelkouls

Rosmalens leven in de vorige eeuw, beschreven en geserveerd door Frans (L.P.) Kemmeren.

Inleiding.

In september 1962 verscheen het eerste nummer van de O.J.C.-Heraut, het clubkontakblad van O.J.C., 'n baanbrekend en historisch moment. In het voorwoord werd de hoop uitgesproken dat het blad zou worden voor allen en door allen, waardoor de saamhorigheid binnen OJC hevig verankerd zou blijven, ook in de Rosmalense gemeenschap. Uit de vele reacties ook 'n uiterst welkome reactie van L.Kemmeren, ondertekend als oud-secretaris:

"Als ik zelf nog in Rosmalen woonde, zou ik met liefde en plezier een soort dorpskroniek verzorgen, desgewenst op rijm. Mijn mooiste herinnering aan O.D.I., de voorloper van O.J.C. is en blijft de hechte band van vriendschap tussen allen, zonder uitzondering, ongeacht rang of stand. Beste vrienden, ik ben blij met dit clubblad, dat ik een lang en vruchtbaar bestaan toewens in het belang van de club en de Rosmalense gemeenschap..." Zijn wens is uitgekomen

want de Heraut verschijnt nog steeds vijf keer per seizoen, al bijna 50 jaar...

Frans Kemmeren werd geïnspireerd door de ontvangst van 't clubblad. Zeker na de persoonlijke ontmoetingen, o.a. bij het 60-jarig bestaansfeest, schreef hij vele verhalen over O.D.I. en het Rosmalense (verenigings)leven. De redactie van de OJC-Heraut plaatste zijn boeiende verhalen uiteraard en de lezers waren enthousiast. In het archief van OJC kregen de clubbladen vanaf 1962 een toegankelijke plaats en daardoor kunnen de verhalen weer tot leven komen, zij het nu in Rosmalla, het tijdschrift van de Rosmalense Heemkundekring.

De verhalen werden destijds o.a. voorzien van tekeningen door Nelleke de Laat, de artistieke wederhelft van Cor Swanenberg, die ook enkele omslagen maakte. Nu zal ook Henk de Laat veelal de illustraties verzorgen op treffende wijze in eigen stijl.

Na de uitgave van Rosmalla-Extra, deel 10 in 2000, geheel gewijd aan de historie van OJC ROSMALEN, en het mede-organiseren van een fraaie historische tentoonstelling, zijn de vriendschapsbandsbanden tussen beide verenigingen opnieuw bevestigd en versterkt.

Het themanummer over OJC vormde "A sign of friendship". Het publiceren van 'n reeks van boeiende verhalen over Rosmalen Toen uit 't

fraaie OJC-archief is opnieuw een bewijs van de verbondenheid. Het kan de belangstelling voor de Rosmalense sport- en cultuurhistorie nog verder versterken en 'n inspiratiebron zijn voor de mensen die betrokken zijn bij de Heemkundekring en OJC. Het verleden is 'n onlosmakelijk deel van de hedendaagse samenleving en daarom ook bijzonder interessant voor de nieuwe inwoners van Rosmalen en de OJC-ers die zich ook daadwerkelijk voorbereiden op de viering van het eeuwfeest in 2010, 'n prima warming up.

Frans Kemmeren (1903-1980)

Dr. Laurentius Petrus Kemmeren speelde als 6-jarig jochie zijn eerste voetbalwedstrijd in de Dorpsstraat bij de smederij van zijn vader.

Frans kreeg 'n seminarie-opleiding bij 'n Franse orde. Hij moest er vrijwel de gehele dag Frans spreken. Frans werd later dan ook logischer wijze leraar Frans op niveau I.o.; mo A; mo. B en C. later ook mo Spaans en Engels.

Na zijn kweekschoolopleiding gaf hij ook les aan de jongensschool te Rosmalen en later ook in Orthen.

Begin jaren dertig was Frans secretaris bij

O.D.I. Bij zijn vertrek naar Eindhoven (Aalst en Waalre) werd hem het ere-lidmaatschap van O.D.I. toegekend. Op 24 november 1976 promoveerde hij op de Leidse Universiteit tot Doctor. Hij was al in 1974 doctorandus en op 73-jarige leeftijd werd hij Doctor in de Franse Taal en Letteren. Hij voetbalde bij O.D.I., studeerde als geen ander en begon als onderwijzer in zijn eigen dorp Rosmalen. Hij begon als onderwijzer met Fl. 2,50 per dag, maar bleef studeren en zijn kennis en kunde vergroten. De Rosmalense gemeenschap mag hiervan genieten bij het lezen van zijn talloze kleurrijke en sappige verhalen. Hij schetst met zijn pen de romantiek van het kleurrijke Rosmalense (sport)leven op ongeken- de wijze. Geniet ervan en ook van de fraaie tekeningen van Rosmalenaar Henk de Laat.

Ondergetekende had de eer als hoofdredacteur van de O.J.C.Heraut om zijn verhalen steeds als eerste te mogen lezen. De ontvangst van zijn brieven herinner ik als de dag van gisteren, om nooit te vergeten, geadresseerd aan de letterkundige van OJC! Veel leesplezier!

In grote dankbaarheid aan de schrijver

Frans Kemmeren,

Henk Savelkouls, namens voetbalvereniging OJC ROSMALEN.

De vroegere Rosmalense Kerkenhoek. Rechts de toenmalige Openbare Lagere School waar Frans Kemmeren in het volgende verhaal over schrijft. Links het Klooster van Meeuwen.

Rosmalense wetenschap 60 jaar geleden

Frans Kemmeren

Hoe in Rosmalen voor 60 jaar de wetenschap werd beoefend

Medio april 1969 zal het precies zestig jaar geleden zijn, dat ik voor het eerst in Rosmalen de drempel van de tempel der weten-

schap overschreed, of, om het wat eenvoudiger te zeggen, dat ik mijn eerste schooldag beleefde. Met mij deden dat o.a. Theo Lambermont, Has Wonders, Has Verhallen, Jo van der Zande, Driekske van Nuland, Piet Verhagen, (de broer van den IJscodillis), Marinus Vos uit de Kromme Hoek, de Schars en de Zog (wier officiële namen ik me niet herinner), ene Spierings uit de Molenhoek en nog enige anderen.

Bert van der Plas, Leo van der Zande, Dirk en Bert Verbiezen en Jan Verstegen zaten een of meer klassen hoger, Pietje Verstegen en Jo Verbiezen, thans pastoor (Jo Verbiezen wel te verstaan en niet Pietje Verstegen!), een of meer klassen lager.

Zestig jaar....! Ik zou het deftiger kunnen zeggen; medio april 1969 vier ik mijn diamanten bruiloft met de wetenschap. Kan ik deze gebeurtenis waardiger vieren dan hier een paar herinneringen uit dat grijze verleden op papier te stellen?

Volledigheidshalve moet ik echter zeggen, dat ik eerst al een paar jaar voorbereidend lager onderwijs (V.L.O.) op de kleuterschool had genoten, waar ik had leren rechtzitten met de armen over elkaar en de oogjes dicht, bidden (ook met de oogjes dicht), "In de ronde kring" en Kersten Marialiedjes leren zingen en... in de hoek staan, Want zo klein als ik was, ik gedroeg me zo nu en dan als een eerste klas dondersteen en dan moest ik van de zuster in de hoek.

Ik zie dat lokaal met de hoge ramen in de zus-

terschool nog voor me. Er stonden twee rijen lange, middeleeuwse banken in. Links zaten de durkskes, rechts de jongens. Voor in het lokaal stonden een lessenaar en een bord en aan de muur hingen overal platen met bijbelse voorstellingen: Adam en Eva in Aards Paradijs of liever buiten het Aards Paradijs, met een gelaatsuitdrukking als voetballers die een belangrijke wedstrijd hebben verloren, Kaïn die wegvlochtte voor het aangezicht Gods, omdat hij zijn broer een dreun op zijn hersens had verkocht, waardoor deze het bewustzijn verloor en bij gebrek aan geneeskundige hulp niet meer tot bewustzijn kwam, de zondvloed met de ark vol dieren, de geboorte van Christus, de vlucht naar Egypte, enz. Verder was er nog een kruisbeeld aan de

muur en beelden van het Heilig Hart en Onze Lieve Vrouw, waarvoor opgezette bloemen stonden en kaarsen brandden. Zuster Suzanna, voor wie ik een liedje zong: "O Suzanna, was ist das Leben wunderschön", wat maar matig geapprecieerd werd en zuster "Assistant" gaven er college in elementaire exegese in theologie, waarbij ze het met de rechtzinnigheid van de leer waarschijnlijk niet zo nauw namen. Ik herinner me uit die tijd nog, dat ik graag met meisjes speelde en dat zuster Suzanna, die dat in de gaten kreeg, me dat uitdrukkelijk verbood, iets, wat ik maar niet kon begrijpen, daar ik van nature altijd een neiging heb gehad om de moderne slogan in praktijk te brengen: laten we lief zijn voor elkander.

Ik mocht dus van zuster Suzanna niet met meisjes spelen. Zou dat de reden kunnen zijn, (frustratie), dat ik later mijn scha tienvoudig; nee honderdvoudig heb ingehaald? Maar dat is een andere kwestie.

Eén ding moet me nog van het hart: (de dames lezeressen van *Heraut*) mogen me het vergeven: die bewaarschool droeg in de wandeling de weinig vleierende naam "kakschool" en ik kan u ver-

zekeren dat ze die naam met ere droeg. Jongens, jongens, daar is wat afgek...! Wat een toestanden, wat een toestanden. Als die brave zusters niet in de hemel zijn, dan weet ik het niet meer. Zo uitgerust met elementaire kennis ging ik op 15 april 1919 met een kloppend hart naar de "grote" school, door mij aan het begin van dit artikel enigszins pompeus de tempel der wetenschap genoemd. De naam tempel is lichtelijk overdreven, een schuur was het ook wel niet, maar ik weet zeker, dat menig renpaard beter gehuisvest is dan wij dat waren. De toenmalige Lagere school in de Kerkenhoek bestond uit 3 lokalen: aan de kant van de kerk was de ingang van het lokaal, waarin klas I en 2 onderwijs genoten en die toen toevertrouwd waren aan Meester Marechal z.g.; dan, meer oostwaarts, was er het lokaal van Meester Noppen z.g., dat van "ons" lokaal was gescheiden door een grote glazen wand: dan was er een brede gang met voordeur en rechts van die gang was het lokaal van Meester van de Laar z.g., het hoofd. Later is daar nog een lokaal bijgebouwd, aan de kant van smid Hermens, zodat het geheel L-vormig werd. Er kwam toen ook nog een overdekte speelplaats bij, aan de achterkant, waarin zelfs een pomp was met een gootsteen. Tot dan toe speelden we vóór de school en op straat en niemand heeft daar ooit enig letsel bij opgelopen: op de straat passeerde zo nu en dan een kar met mest of hooi, of een boer die met zijn koe naar de stier of met zijn geit naar de bok ging. Een auto heb ik er nooit gezien. Maar al die zojuist genoemde verbeteringen bestonden nog niet in 1909.

Ik herinner me nog heel goed mijn eerste schooldag. Ik kwam in de tweede rij op de derde bank naast de Schars te zitten. De meester hield geen inaugurale rede of wat daarvoor moest doorgaan, maar hij schreef resoluut op het bord: aap, aap, en toen we dat allemaal kenden of gedacht werden te kennen, kwam daar ook nog roos, roos bij. Of dat allemaal didactisch verantwoord was, betwijfel ik ten sterkste, maar het mocht niet hinderen. We hebben zowat allemaal

leren lezen, en dat is hoofdzaak. Er was ook nog een grote leesplank (zonder de leesplankjes echter) en daar stond op: aap, roos, zeef, muur, gijs, lam, zus, jet, hok enz.

Op zekere dag vroeg de Meester aan de Schars, met zijn stok het hok aanwijzend, wat dat was, waarop de Schars vastberaden antwoordde:

"Een schèthuiske". We begrepen maar niet, waarom de meester zo onbedaarlijk moest lachen en onmiddellijk contact opnam met Meester Noppen, om het hem te vertellen: de glazenwand met deur stelden de H.H. Marechal en Noppen in staat tijdens de schooltijden hun didactische en andere ervaringen uit te wisselen, en daarvan maakten ze frequent gebruik.

Veel belevenissen uit mijn twee levensjaren zijn me niet bijgebleven, alleen deze nog:

In de tweede klas vroeg de Meester eens op zekere dag: "Welke koningin heeft geen rijk?"

Geen reactie van wie ook, tot ik heel parmantig de vinger opstak en antwoordde: "De koningin van de zijkvormen, Meester", wat hem weer verschrikkelijk deed lachen, iets waarvoor ik maar

weinig waardering kon opbrengen; immers, het woord mier behoorde niet tot onze woordenschat: we hadden het nooit gehoord.

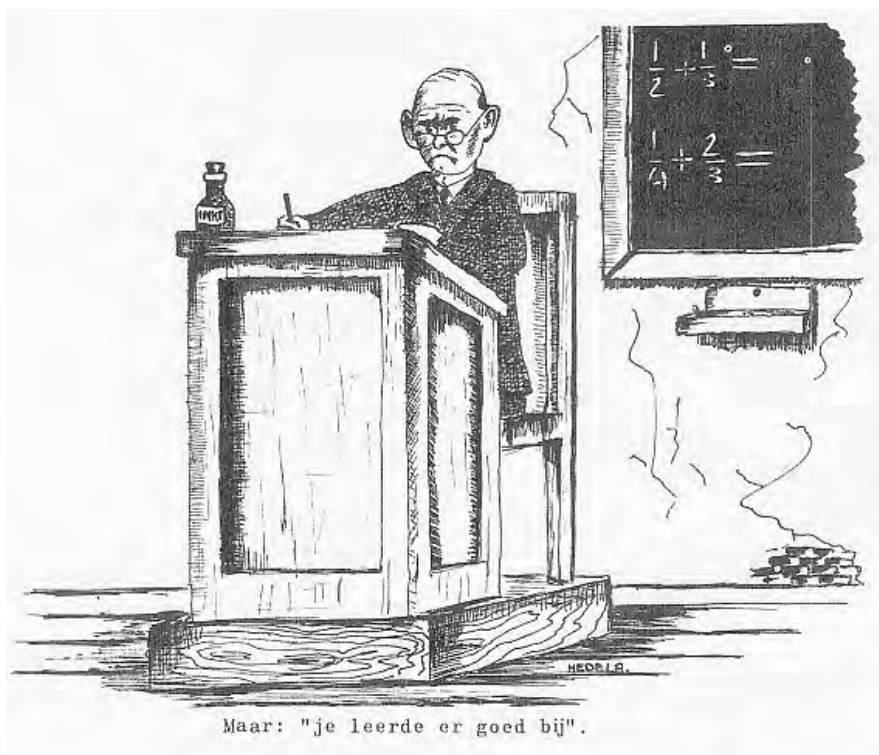
Nog iets. We waren nauwelijks een paar dagen op school, of Meester van de Laar kwam op een morgen de klas binnen met de mededeling: "Jongens, jullie mogen allemaal naar huis, want er is een Prinsesje geboren". Dat Prinsesje is onze huidige koningin Juliana, die op 30 april 60 jaar wordt.

Zo kwamen we, na de verschillende hindernissen in de vorm van mondelinge en schriftelijke beurten met succes genomen te hebben, in de 3e en daarna in de 4e klas bij Meester Noppen. Voor een goed begrip van de belangrijkheid van die schriftelijke beurten vooraf, diene de lezer te weten, dat al het schriftelijke werk op de lei werd gemaakt, die, zodra ze volgeschreven was, rijkelijk bespuwd en met de mouw werd schoongeveegd. Alleen een paar jongens - de "upper ten" maar tien waren het er niet! - beschikten over een sponzedoos met zeem (prijs f 0,08 in de Wilhelminabazar in Den Bosch).

Meester Noppen had de naam en de daad strenger te zijn dan de andere meesters, maar "je leerde er goed bij", zoals de mensen zeiden. En dat geloof ik ook wel: naast lezen, schrijven, rekenen, zingen en tekenen leerden we ook nog de beginselen van vaderlandse geschiedenis en aardrijkskunde.

Van mijn schooljaren bij Meester Noppen zijn me drie feiten bijgebleven

Op zekere dag, terwijl we in de derde klas allemaal heel vlijtig naar de Meester zaten te luisteren - de vierde maakte dan schriftelijk werk op de lei - kon een leerling van die klas zich niet voldoende beheersen

Maar: "je leerde er goed bij".

en liet er een vliegen, dat het klonk als een klok. Weg concentratie! Aller ogen waren gericht op kwatta, pardon, op de artiest, die geen openbare biecht behoefde te spreken, daar zijn vuurrode kop hem verried. Maar de Meester, die vanwege de akoestiek van de klas zo gauw niet zag waar het geluid vandaan kwam, riep toornig: "Wie is die trompetter daar?". En toen de zondaar zijn vinger opstak, riep hij uit: "Jij lijkt der Trompetter von Sakkingen wel". De Meester studeerde n.l. germanistiek (lees: L.O. Duits) en had waarschijnlijk de titel van het meesterwerk van von Scheffel ooit gelezen. En hij voegde eraan toe: Jij moest je opgeven als lid van de Nulandse

Harmonie: "Jan, span de kaar in"! (In Rosmalen was toen nog geen harmonie; die dateert pas van na de eerste wereldoorlog) En hij besloot zijn geestige uitval met een reeks minder vleiende benamingen. aan het adres van de jeugdige trompetter, waarvan ik alleen nog maar "klapperjavaan", "hark" en "achtkantige boerenkinkeel" heb onthouden.

Een tweede feit. Op zekere dag moest ik voor het bord komen en voor de Meester een deling maken. Ik had een gloednieuw krijtje gekregen dat, omdat ik het een beetje onhandig vasthield, in tweeën brak. Ik veronderstel, dat, de Meester toenmaals in onmin leefde met zijn geliefde (hij hield trouwens van variatie) want hij gaf mij een paar draaien om mijn oren, welke manipulatie vergezeld ging van het volgende commentaar: "Denk je soms, dat je een boereknuppel in je hand hebt".

's Avonds vertelde ik mijn ervaringen met het krijtje onder het eten. Mijn vader zei niets, maar toen hij de Meester een paar dagen later op straat tegenkwam, vertelde hij hem in goed verstaanbaar Nederlands, dat hij hem bij herhaling van dergelijke praktijken in het openbaar eens op zijn donder zou slaan. (Dit heeft Vader me, om pedagogische redenen pas heel veel later verteld). Ik heb de Meester die klappen trouwens niet kwalijk genomen, overwegende, dat ik menigmaal een klap had verdiend, die ik niet gekregen heb. Klappen werden er over het algemeen kwistig uitgedeeld en geen mens die er zich druk om maakte: ze vormden een integreerend bestanddeel van onze opvoeding.

Een groot doch lichtzinnig schrijver heeft eens gezegd: Een kusje zonder baard is als een eitje zonder zout. Mutatis mutandis zonden we kunnen zeggen: een opvoeding zonder klappen is geen opvoeding. En verkondigde de priesterdichter van Delft, toen kapelaan in Rosmalen, niet vanaf de kansel: "Wie de roede spaart, haat zijn zoon". Dat stond in de Bijbel, beweerde hij, en dat zal dan zo wel zijn. En het was koren op de molen van onze opvoeders, thuis en op school.

Rosmalenaren buitengaats

Gerrit Mol

Zoals velen onder u weten is de schrijver van dit stuk een behoorlijk fanatieke lange-afstand-fietser, samen met zijn vrouw. Zo togen wij ook dit jaar weer naar Frankrijk, richting de Middellandse Zee. Een behoorlijke toerfiets waar heel wat bagage op meegenomen kan worden en slapend in pensions, hotelletjes of wat we onderweg tegenkomen. En in ieder geval met een behoorlijk gevulde portemonnee. Het blijft tenslotte vakantie, nietwaar?

Ik was dan ook zeer geïnteresseerd, toen mij toevallig ter ore kwam dat een halve eeuw geleden al enkele Rosmalense jongeren zo'n zelfde reis ondernamen. Samen met Ton Verstappen ging ik daarom op bezoek bij een van hen, Tien van der Doelen, nu woonachtig aan de Oude Baan. Ton vertelde me trouwens nog een anekdote die ik u maar meteen meegeef: zijn vader was chauffeur van notaris Van de Mortel en uit dien hoofde bracht hij in 1955 een bezoek aan Küsnacht in Zwitserland, de plek waar de zeer geliefde Belgische vorstin Astrid in 1935 bij een auto-ongeluk om het leven kwam. Daar stond een zeer Rosmalense naam in de muur gekrast: Jet Verbiesen. Navraag leerde dat "tante Jet" daar inderdaad geweest was, als hommage aan deze sprookjeachtige figuur.

Tien van de Doelen onderweg naar Frankrijk

Terug naar Tien van der Doelen. Hij trok er als jongeman nogal graag voor enkele dagen op uit, samen met Jo Dielissen, die enkele jaren jonger was. Het materiaal waarover deze ondernemende jongelui beschikten, haalde het in de verste verte niet bij onze huidige fietsen. Een ouderwetse fiets met velgremmen, van een versnellingsapparaat of derailleur was geen sprake. Tien vertelde dat ze in die tijd veel hoorden over de Ronde van Frankrijk. Misschien dat dat hen op het idee bracht om ook eens een tochtje door dat mooie, maar voor hen onbekende land te maken. Beide waren toen nog geen twintig jaar, maar waren al wel aan het werken. Veel bagage hadden de jongens niet, dat kon gemakkelijk "onder de stieken". Ze hadden ieder een halve tent. Mensen die hun dienstplicht vervuld hebben, kunnen zich nog wel herinneren dat je als soldaat een half "shelkertje" bij je droeg. Samen met een compagnon kon je daar een hele tent van maken. Zoiets dus. Veel geld hadden ze ook niet. Tien nam 190 gulden mee, dat was al heel wat voor die tijd. Daarvoor kocht Tien in Italië dan ook nog een horloge voor dertig gulden. Gelukkig had Tien een tijdje daarvoor een eenvoudig fotoestelletje gewonnen bij een oriëntatietocht voor fietsers, die vanuit het parochiehuis werd georganiseerd. Daardoor kan hij bewijzen dat hij echt deze bijzondere tocht maakte. U ziet bij dit artikel enkele van deze foto's, al moet u niet te veel eisen stellen aan de kwaliteit. Beiden hadden op school goed opgelet in de aardrijkskundeles: ze wisten welke kant ze op moesten rijden en hadden een globaal beeld van wat ze wilden. Ze fietsten via België en Luxemburg naar Frankrijk. Door Oost-Frankrijk ging het naar de Middellandse Zee. Van daar naar het oosten, richting Como-meer in Italië. Daar vonden de heren het blijkbaar welletjes. Ze draaiden naar het noorden en fietsten over de hoge alpentoppen naar Zwitserland. Schuin door dat land naar Basel, waar ze nog een bioscoopje meepikten. Globaal zijn ze daarna langs de Rijn terug

naar huis gefietst. De laatste overnachting werd gemaakt in Valkenburg.

Volgens mij moeten de vakantiegangers toen zo'n vier à vijfduizend kilometer gereden hebben in –schrik niet- drie weken tijd. Ze hadden volgens Tien toen toch al een week extra vakantie genomen, waar hun bazen niet zo veel problemen mee hadden.

De vader van Jo vond enkele dagen na het vertrek van de beide vrienden dat ze toch wel lang wegbleven. Meestal keerden ze na een paar dagen weer naar huis. Pa Dielissen kwam eens informeren bij de ouders van Tien: witte gullie waar onze Jo zit? Bleek dat Jo thuis niets verteld had. Hij zou nooit toestemming gekregen hebben!

Fietsers in deze tijd nemen de kans waar om veel te zien onderweg. Natuur en cultuur worden in alle schoonheid bewonderd. Zo niet Tien en Jo: zij waren alleen maar aan het fietsen en stoppen alleen om stokbrood te eten. Een warme maaltijd konden ze niet betalen en ze zouden ook niet weten hoe ze dat moesten bestellen. Beide spraken geen woord “buiten de deur.” Het tentje werd meestal opgezet bij particulieren. Frankrijk was toen nog niet zo dicht bezaaid met campings en bovendien: alles moest zo goedkoop mogelijk. Wassen was niet zo moeilijk: Jo en Tien doken af en toe de rivier in. Koud, maar wel schoon water. Ook werd onderweg gebruik gemaakt van de bekende was- en drinkbakken die je in België en Frankrijk nog op veel plaatsen vindt. Water was toen natuurlijk ook nog gemakkelijk uit de pomp te halen. Tien

kan zich nog herinneren dat ze in de Ardennen een fles wijn aangeboden kre-

Deze foto is gemaakt aan het Meer van Lugano

Tien poserend in Cannes, Zuid-Frankrijk

gen. Bang zijn de jongens nooit geweest: ook toen leefde de jeugd zonder zorgen.

Onderweg werden grote snelheden bereikt. Kilometers lange beklimmingen, vaak over zeer slechte wegen, werden gevolgd door pijlsnelle afdalingen. De jongens trokken over de Sint-Gotthard, zo'n 2100 meter hoog. Ze werden daar geteisterd door slecht weer, zodat ze enige tijd in een viaduct doorbrachten.

Eens overnachtten ze naast een clochard, wat voor Rosmalense dorpsjongens natuurlijk een bijzondere ontmoeting was. Vervelend dat deze dakloze enkele keren struikelde over de tentharingen van Jo en Tien. Met een pakje (slechte) sigaretten werd de vrede hersteld.

Onderweg was er weinig contact met het thuisfront. Dat zou immers geld kosten en opnieuw was de taal een handicap. Wel werd af en toe een kaartje gestuurd. Zo werd de familie niet echt ongerust.

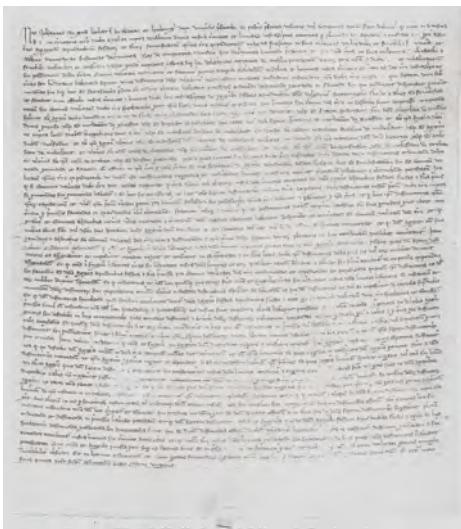
Aan de grenzen werd natuurlijk wel altijd om een stempel in het paspoort gevraagd. Dat gaf immers status bij thuiskomst.

Beide heren kenden onderweg weinig of geen lichamelijke ongemakken. Zadelpijn werd onderdrukt of niet gevoeld. Echte Rosmalense natuurmensen waarschijnlijk, die nooit in de wates gelegd zijn, maar wel héél erg ondernemingsgezind waren.

700 jaar Polder van der(n) Eigen

Martien Veekens

21 augustus 1309

Het charter van 21 augustus 1309

Op ‘*feria quinta (= donderdag) post festum Assumptionis beatae Mariae Virginis*’ (21 aug.) 1309 verklaart Jan II, Hertog van Lotharingen, Brabant en Limburg, plechtig voor eeuwig te hebben bepaald, dat de grondbezitters binnen de hierna te noemen grenzen in zijn land, genaamd Eyghen, bij ’s-Hertogenbosch, zullen kiezen zeven mannen, gezworen heemraden genoemd, door tussenkomst van de schout van dat land, welke zeven mannen de volledige macht zullen hebben, binnen de grenzen van genoemd land te regelen alle zaken die betrekking hebben op dijken, sloten, weteringen, sluizen en andere werken, die kennelijk tot het ambt van heemraad behoren.

De grenzen van het gebied Eyghen worden omschreven als volgt: Te beginnen vanaf de dijk, genaamd Hovedijc, die strekt van de sluis bij Gewanden, gewoonlijk genaamd ter Drucht, tot aan de zeven vierendeel land van Heer Gherlacus van Buschoducis, verder tot aan het rechts

gebied van Gheiffen en de weg van Nuwelant, die tussen de genoemde zeven vierendeel en het rechtsgebied van Gheiffen, en verder van dezelfde weg langs de plaats, genaamd Keppekens-donc, zijwaarts tot de woning van Anselmus van Nuwelant en vervolgens van die woning tot aan de dijk, genaamd Wolfsdijc, en verder van die dijk tot aan de woning van de heer Henric van Nuwelant, ridder, en vervolgens van die woning tot aan de kerk van Nuwelant, en verder van die kerk tot aan de kerk van Roesmalen, en vervolgens van die kerk tot aan de kerk van Orthen en verder van die kerk tot de Dyesa.¹

De Polder van den Eigen is het alleroudste waterschap in Noordoost Brabant, zelfs van de hele provincie. Dat de oudste waterschappen tegen ’s-Hertogenbosch aan liggen, is niet geheel toeval. Niet alleen zijn de gronden daar lager gelegen dan in het Land van Cuijk, maar de met de lage ligging samenhangende waterstaatsproblemen werden er nog vergroot door de nabijheid van de Maas en de Waal en door het vele water waarmee de vestingstad ’s-Hertogenbosch bewust was omgeven. Water dat voor een groot deel werd aangevoerd door de Aa en de Dommel.

Vooraf in de 18e en 19e eeuw worden “de Vier Maaspolders” vaak in één adem genoemd. Het zijn de waterschappen “De Polder van der Eigen”, “De Polder van Empel en Meerwijk”, “De Polder van het Laag Hemaal” en “De polder van het Hoog Hemaal”. Gevieren beslaan ze het grootste gedeelte van het Kwartier Maastrand van de Meijerij. Als directe burens zijn ze op elkaar aangewezen.

¹ Drs H.G.J. Buijks, 675 jaar Waterschappen in de Maaskant 1309-1984, Oss 1984, pagina 9 e.a.

J.G.F.A. (Jan) Leenders, komt de eer toe als eerste getracht te hebben het ontstaan van de naam “van der(n) Eigen” te verklaren.² Na de ‘geboorte’ van de gemeenschap Rosmalen op 22 augustus 1300 (*hetgeen in Rosmalen in het jaar 2000 uitbundig werd gevierd*) schrijft de heer Leenders: “... bestaat er een ruime mogelijkheid om grond te verkopen, te verpachten, of anderszins. De schepenbank te Rosmalen zal vermoedelijk richting aan deze zakelijke transacties gegeven hebben, dat kunnen we tenminste concluderen uit het inhoudelijke van de charters. Ook de naam van de schepenbank geeft ons enige voeling in deze richting. De leden van de schepenbank noemden zich namelijk “scepenen uten Eyghenen”. “Eyghen” is een juridische term uit die tijd, het betekent: in rechte de eigendom toewijzen van iets.³ In deze situatie bedoeld als: **het land rechtens verkregen van de hertog.**”

In de diplomata van het oud-archief van het Groot-Ziekengasthuis te 's-Hertogenbosch⁴ is een charter aanwezig met een uithangend zegel d.d. 20 juli 1348 met in de rand het opschrift “S. uten Eyghenen”. In *Rosmalla*⁵ heb ik een in

²Jan Gert Leenders, *Het ontstaan van de naam “van der(n) Eigen*, in: *Brabants Heem XXIV* (1972), pagina 34-36. De *Heemkundekring Rosmalen* heeft inmiddels een uitvoerig artikel “*Vergeten pioniers op de grens van land en water*” van hem ontvangen.

³J.G. Leenders verwijst hier naar: J. Verdam, *Middel-nederlandsch Handwoordenboek*, 's-Gravenhage 1911/1949, pagina 161, en K. Stallaert, *Glossarium van verouderde rechtstermen, kunst-woorden en andere uitdrukkingen*, Deel I, pg. 393.

⁴Inventarisnummer 103 (regist 4) in H. van Bavel, *Inventaris van de 119 charters aanwezig in de zekelkast van het archief van de Godshuizen te 's-Hertogenbosch* ('s-Hertogenbosch, 1968)

⁵Martien Veekens, *Rosmalen mag trots zijn op zijn wapen*, in: *Rosmalla* jrg 7, nr 4, dec. 1997, e.v.

1997 door mijzelf vervaardigde tekening hiervan doen opnemen, welke tekening (zie hieronder) nadien een belangrijke rol kreeg toebedeeld bij de bevestiging van het nieuwe (op het oorspronkelijke schepenzegel van de Polder van den Eigen gebaseerde) **Rosmalense dorpswapen**, bij raadsbesluit genomen door de Gemeenteraad van 's-Hertogenbosch op 18 maart 1999:

“In azuur een ploeg van goud, boven vergezeld van een schild van zilver, beladen met een (‘Maaslands’) vierblad van keel”.

In de bibliotheek van het *Brabants Historisch Informatie Centrum* te 's-Hertogenbosch bevindt zich een werk, dat diverse facetten betreffende de *Polder van den Eigen* in het jaar 1894 verwoordt.⁶ Enkele feiten daaruit nemen we in deze uitgave van *Rosmalla* hierna op.

⁶Waterschap “de Polder van der Eigen” onder de gemeenten 's-Hertogenbosch, Empel-Meerwijk, Rosmalen en Nuland (1^e en 2^e deel, J.H. Poelle – De Rooij, 's-Hertogenbosch). BHIC 45A32.1-2

Grenzen van het Waterschap

Meermalen gecorrigeerd en bij besluit van 6 juli 1881 vastgesteld in het
“Bijzonder Reglement voor het Waterschap de Polder van der Eigen”:

TEN WESTEN EN NOORDEN.

Te rekenen van de Ploossche sluis door het noordelijk boord der Ploossche wetering tot de westzijde van het perceel kadastraal bekend onder No. 166 van sectie B. der gemeente 's-Hertogenbosch, van daar door de perceelen Nis. 230 en 231 van sectie A der gemeente Empel en Meerwijk en door den Balkweg tot het noordelijk boord der Ploossche wetering, verder door dit boord ook bij de noordelijke richting dier wetering tot den Achterdijk langs de Hertogswetering. De grens loopt vervolgens dwars door dien dijk en wordt verder bepaald door de Hertogswetering tot de Wetering of Loopgraaf even ten oosten van de Lithoijensche brug.

TEN OOSTEN.

Door de Wetering of Loopgraaf, strekkende ten oosten van Kepkensdonkdijk en langs de Goorsteeg tot tegenover den hoogen weg waar de Goorsteeg eindigt en de Klompstraat aanvangt, daar dwars over het eind van de Goorsteeg en vervolgens begrensd door de Klompstraat tot den Koppeldijk, verder in dezelfde richting dwars over dezen dijk en daarna oostwaarts begrensd door den Koppeldijk tot aan de Wolfdijsche straat.

TEN ZUIDEN.

Door de Wolfdijsche straat en den weg genaamd de Cingel tot den buitenteen van den Zomerdijk van Rosmalen en Nuland, vervolgens langs dezen buitenteen tot den zoogenaamden Maasdijk, dezen dwars over, en verder langs den zuidelijken of buitenteen van dezen Maasdijk tot de Ploossche sluis.

*Een kopie uit een van de
oudste topografische kaarten
van Rosmalen/Nuland
waarop een groot deel
van de toenmalige
'Polder van den Eigen'.*

*“Rosmalen was een
ellendig land;
's winters onder water,
zomers in het zand.”*

Grootte van het Waterschap: werkelijke 2850 Hect.
belastbare ± 2613 „

Dijken onder beheer van het Waterschap:

De Maasdijk lang 6183 Meter
De Achterdijk lang 6093 Meter
De Kepkensdonkdijk met de
kade over het zeven vierendeel lang 2510 Meter

Kunswegen in onderhoud bij het Waterschap:

De Grintweg
De Balkweg
De Nulandsche Heemraadsdijk

Voornaamste Waterleidingen:

De Ploossche Wetering met de Doode Wetering
en de Achterdijksloot lang 14770 Meter
De Rosmalensche Wetering met de Roompots-
wetering en de paddegraaf lang 12875 Meter

Sluizen in onderhoud bij den Polder

De Ploossche Sluis
De Roomsche Sluis
De Sluizen van het Stoomgemaal
(met den polder van Empel en Meerwijk)

TENSLOTTE⁷

In 1942 ging de ‘Polder van den Eigen’ op in het Waterschap ‘De Polder van den Eigen en Empel’ om vervolgens in 1973 op te gaan in het Waterschap ‘De Maaskant’ en tenslotte met ingang van 1 januari 2004 in het **Waterschap ‘Aa en Maas’**.

Aan het nieuwgevormde Waterschap Aa & Maas werd het hiernaast afgebeelde officiële wapen verleend: *In zilver een golvende tweelingbalk van sinopel, vergezeld boven van een vierblad en een merlet, en beneden van een molenijzer, alles van keel.* Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee parels. De figuren in het wapen symboliseren de gebieden Maasland, Peelland en het Land van Cuijk, de (historische) gebieden, waarin het waterschap werkzaam is. Het vierblad staat voor het Maasland (zoals dat o.a. ook is opgenomen in het dorpswapen en de dorpsvlag van Rosmalen), de merlet voor het Land van Cuijk en het molenijzer voor het Peelland. De golvende dwarsbalken symboliseren de Aa en de Maas.

Dorpswapen Rosmalen en het logo van de Heemkondekring zijn gebaseerd op het zegel van de schepensbank ‘uten eyghenen’

⁷ In 1996 verscheen, aanvullend op het onder voetnoot 1 in 1984 genoemde boekwerk, nog de historische overzichts-uitgave “Van den Grave aff totter Diezen toe”, met de ondertitel: ‘Bijna 700 jaar waterschappen in het Maasland, 1307-1996’, eveneens van de hand van Henk Buijks, momenteel werkzaam bij het BHIC.

Voor u gehoord 53

Harry Coppens

Weersverwachting

1 Januari: Schijnt de zon op de dag van Nieuwjaar, dan wordt 't een goed appeljaar. Geeft januari een sneeuwtapijt, dan zijn we gauw de winter kwijt.

2 Januari: Als in januari de vorst niet komen wil, kom hij vast wel in april. Zoals het weer op St. Markaar, zo wordt september duf of klaar.

3 Januari: Januari, rauw en hard, is voor het jaar een goede start. Als de oren beginnen te tintelen, gaat de stormklok rinkelen.

4 Januari: Vriest het op de elfde nacht, zes weken vorst wordt dan verwacht.

5 Januari: Als de leeuwerik niet hoog stijgt, duidt het dat men koude krijgt.

6 Januari: Met Driekoningen zal het zijn, dat de dagen langer zijn. Januari, kil maar klaar, februari nat en van wolken zwaar.

7 Januari: De eerste zeven dagen van het jaar, hangt veel vanaf voor het ganse jaar. Geeft januari veel ijs en snee, brengt de oogst veel koren mee.

8 Januari: Als de louwmaand mistig is, wordt de lentemaand heel fris. Groeit het gras in januari, dan is de zomer in gevaar.

9 Januari: Als januari ons brengt strenge vorst, lijden wij in de zomer geen honger en dorst.

10 Januari: Sint Agatha zonneshijn, veel koren en veel wijn.

11 januari: Stoot de mol in januari, kijk van kou in mei niet raar.

12 Januari: Knapt januari niet van de kou, men zit in de oogstmaand nog in de rouw. Als in januari de muggen zwermen, dan mag je in maart je oren wermen.

13 Januari: De louwmaand mist, de lentemaand frist.

14 Januari: Geeft Sint Hilarius zonneshijn, dan zal het weldra kouder zijn.

15 Januari: Draagt januari een sneeuw wit kleed, de zomer die zal zijn heet. In januari ziet de boer liever een wolf in het veld dan een ploeg.

16 Januari: zonder regen, is de boer zijn zegen. Nevel in januari ontstaan, brengt een natte lente aan.

17 Januari: Sint Antoon en Sint Sebastiaan, komen met het hardst van de winter aan. Sneeuw met donder in januari voelt men gewis het ganse jaar.

18 Januari: St Petrus' Stoeltjes koud, wordt nog veertien dagen oud. Geeft St. Sebastiaan vorst zonder dooi, dan wordt 't slechtste gras 't beste hooi.

19 Januari: Op een droge koude januari, volgt veel sneeuw in februari.

20 Januari: Sint Basje is een hard gastje.

21 Januari: Als Agnes en Vincentius komen,

begint men het wintersweer te schromen, want dan is er nieuw sap aan de bomen.

22 Januari: Sint Vincentius met zonneschijn, geeft veel koren en veel wijn. Valt in januari de sneeuw heel dik, dan is bij 't hooien het boerke in zijn schik.

23 Januari: Als januari is te warm, wordt de oogst waarschijnlijk arm. Regent het op zondag op het misboek, dan heb je een ganse week regen aan je broek.

24 Januari: Geeft januari muggenzwermen, dan hoort men in de oogstmaand de boeren kermen. Als 't in januari dondert, wees voor ziekten niet verwonderd.

25 Januari: Op Sint Paulus stijgt de winter te paard, of breekt zijn nek in een reuzevaart.

26 Januari: Heeft januari kou en droge dagen, zo zal in februari de winter u plagen. Muggen in januari geven mieren in februari.

27 Januari: Sneeuw en donder in januari, dat voelt men het ganse jaar.

28 Januari: In januari veel verdronken land is goed voor de ganzen, maar slecht voor de boerenstand.

29 Januari: Geeft Sint Sulpitius schoon ijs, dan is de lente niet goed wijs. Er is koude en vorst op handen, als er flikkersterren branden.

30 Januari: Sint Valerius en Sint Aldegund, hebben het op kou gemunt.

31 Januari: In januari veel regen, brengt de vruchten weinig zegen.

1 Februari: Regen, is de landman zijn zegen. Wanneer het voor Lichtmis stormt en tolt, de

boer zich in zijn deken rolt.

2 Februari: Als met Lichtmis de zon schijnt in het hout, is het nog wel zes weken koud. Lichtmis klaar en rein, dan zal het nog een lange winter zijn.

3 Februari: Als het op Sint Blazius regent of waait, zeven weken lang de wintermolen draait. Gaat het in februari goed aan, dan komt er vorst nog achteraan.

4 Februari: Is februari zacht en stil, dan komt de noordenwind in april. Als de kat in februari in de zon ligt, dan moet ze in maart weer bij het vuur.

5 Februari: Komt februari met goed weer, dan vriest het in het voorjaar des te meer. Niets van de lente wordt verwacht, als februari is te zacht.

6 Februari: Geeft de sprokkelmaand de winter niet, dan is hij voor Pasen in 't verschiet.

7 Februari: Romaldus' stormen en blazen, zal in mei het vee doen grazen. In februari muggendans, geeft voor maart een slechte kans.

8 Februari: Nat, vult de schuur en korenvat.

9 Februari: Voor de oogst is het goed, als Sint Apollonia het waaien doet.

10 Februari: Op februari 10 houdt de winter het voor gezien. Nooit is de schrikkelmaand zo fel, of ze heeft vijf schone dagen wel.

12 Februari: Blazen de muggen in februari alarm, houd dan in maart de oren warm.

13 Februari: Schijnt morgenrood hem tegen, dan dreigt februari met regen .

HEEMKUNDEKRING ROSMALEN

DANKT ZIJN SPONSORS

Boundless Business Consultancy	Heihoeven 53	5244 GK	Rosmalen
Woningstichting De Kleine Meijerij	Weidestraat 2	5241 CB	Rosmalen
Donatus Ond.Verz. Maatschappij	Hoff van Hollantlaan 8	5243 SR	Rosmalen
Timmers Bouwbedrijf bv.	Heikampweg 6	5249 JX	Rosmalen
P.Hoedemakers & Zn. bv.	De Grote Elst 40	5246 JP	Rosmalen
Apotheek Rosmalen-Berlicum	Oude Baan 9	5242 HT	Rosmalen
Dinos B.V,	Weidestraat 32	5241CB	Rosmalen
Ginderzande bv.	Raadhuisstraat 51	5241 BK	Rosmalen
Soos Satisfaction	Fort Alexanderstraat 31	5241 EX	Rosmalen
Dura Vermeer Bouw Rosmalen bv.	Stationsplein 1	5241 GN	Rosmalen
Dierenspecialzaak Nico van den Berg	Oude Baan 3	5242 HT	Rosmalen
Boek en Kantoorhandel Robben	Molenhoekpassage 23	5242 CZ	Rosmalen
Grieks-Macedonisch Spec. Restaurant	Rodenborchweg 35	5241 VN	Rosmalen
Lambermont Groep	Burg. Wolterstraat 1	5241 EM	Rosmalen
Piels bv. Technisch Installatiebedrijf	Vinkenveld 6a	5249 JP	Rosmalen
Sanidrome Van Grinsven bv.	Stadionlaan 167	5246 JT	Rosmalen
Gebr. Voets Weg- en Waterbouw	Vinkenveld 4	5249 JP	Rosmalen
De Kentering	Dorpsstraat 54	5241 ED	Rosmalen
Car-O-Tech	Hoogstraat 5	5258 BA	Berlicum
Haarmode Peter van Wanrooy	Striensestraat 15	5241 AW	Rosmalen
Huijbrechts & Peters Notarissen	Hoff van Hollantlaan 5	5243 SR	Rosmalen
v.d.Weide Holding	Pastoor de Leijerstraat 5	5246 JA	Rosmalen
Bouwbedrijf van Niftrik	Friezenstraat 2	5249 JS	Rosmalen
Bouwmans Oliehandel bv.	Westeind 2	5245 NL	Rosmalen
Ruitersportartikelen Wilma van Creij	Oude Baan-oost 164	5244 NG	Rosmalen